

Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Vadim Tšernõšov
KS 060

KRIMINAALHOOLDUS KUI SEKKUMISVÕIMALUS
JOOBESEISUNDIS MOOTORSÕIDUKIT JUHTINUD
ISIKUTE SUHTES

Lõputöö

Juhendaja:
Inga Karton
Kaasjuhendaja:
Kersti Kask

Tallinn 2009

ANNOTATSIOON

Kolledž: Justiitskolledž	Kuu ja aasta: Mai 2009
Töö pealkiri: Kriminaalhooldus kui sekkumisvõimalus joobeseisundis mootorsõidukit juhtinud isikute suhtes	
Töö autor: Vadim Tšernõšov	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
<p>Lühikokkuvõte: Käesolev lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 54 leheküljest. Lõputöö eesmärkideks on: avada alkoholijoores mootorsõidukit juhtinud isikute mõiste, selgitada välja, millised sekkumised kohaldatakse nimetatud isikute suhtes. Määrata kindlaks, millistel juhtudel käitumiskontrollile allutamine mõjutab joobeseisundis juhtimise eest süüdimõistetud isikute kriminogeensete riskide vähendamist ning kaitsefaktorite arendamist, hoidmaks ära korduvkuritegevust. Selgitada välja, kuidas hindavad joobeseisundis juhtimise eest süüdimõistetud isikutele vangistuse kohaldamist: kas hoiab ära uue kuriteo toimepanemise või mitte. Töö koosneb 3 peatükist, millest kaks on teoreetilised ja üks uurimuslik. Teoreetilises osas autor keskendub joobeseisundis mootorsõidukijuhtidega seotud probleemidele. Autor toob välja sekkumisvõimalused joobeseisundis mootorsõiduki juhtimise eest süüdimõistetud isikute suhtes ja erilist tähelepanu pöörab kriminaalhooldusele. Kolmas peatükk keskendub uurimuse tulemuste analüüsile. Uurimuse läbiviimiseks autor kasutas poolstruktureeritud intervjuud. Lõputöös püstitatud kaks hüpoteesi leidsid kinnitust, kusjuures üks leidis kinnitust osaliselt. Lõputöös on kasutatud 31 allikat. Võõrkeelne kokkuvõte on kirjutatud vene keeles.</p>	
Võtmesõnad: Joobeseisundis mootorsõidukijuhid, kriminaalhooldus.	
Ключевые слова: Водители в нетрезвом виде, криминальный надзор.	
Säilitamise koht:	
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja:	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor:	Allkiri:

SISUKORD

TABELITE JA JOONISTE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	6
1. JOOBESISUNDIS MOOTORSÕIDUKIJUHID EESTIS	9
1.1 Liiklusohutusprogrammid.....	9
1.1.1 Alkoholijoobe seisundis mootorsõidukijuhtide mõiste	12
1.2 Erinevad sekkumised mootorsõidukit joobeseisundis juhtinud isikute suhtes.....	14
1.2.1 Sekkumise mõiste.....	14
1.2.2 Sekkumise vormid joobeseisundis mootorsõidukijuhtide suhtes	16
1.2.3 Eestis kehtivad sotsiaalsed programmid joobeseisundis sõitnud isikutele	18
1.3 Vangistus ja kriminaalhooldus sekkumise võimalusena	19
2. KRIMINAALHOOLDUS KUI ÜKS LEVINUIM SEKKUMISE VORM.....	21
2.1 Eeldused kriminaalhooldussüsteemi loomiseks Eestis.....	21
2.2 Kriminaalhoolduse eesmärk	22
2.3 Kriminaalhooldusele allutatud joobeseisundis mootorsõiduki juhtimise eest süüdimõistetud.....	23
3. EMPIIRILINE OSA	24
3.1.1 Metoodika	24
3.1.2 Valim.....	25
3.1.3 Protseduur	25
3.2 Uurimuse tulemused.....	26
3.2.1 Kriminaalhooldusametnike vastused	26
3.2.2 Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste vastused.....	32
3.3 Analüüs ja järeldused	44
KOKKUVÕTE	47
PE3IOME.....	49
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	50
LISAD.....	54
Lisa 1. Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste intervjuu küsimused	54

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Liiklusõnnetustes hukkunute arv	11
Tabel 2. Kriminaalhooldusametnike vastused õigusrikkujate soovi tähtsusest.....	26
Tabel 3. Kriminaalhooldusametnike arvamus käitumiskontrolli allutamise kui õiglase karistuse kohta joobeseisundis sõitnud isikute suhtes.....	29
Tabel 4. Kriminaalhooldusametnike vastused viiendale küsimusele	32
Tabel 5. Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste hinnang aktiivsuse kohta hoolduskava koostamisel	33
Tabel 6. Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste hinnang kriminaalhooldusametniku tööle	37
Joonis 1. Liiklus- ja mootorsõiduki joobeseisundis juhtimise kuritegude registreeritud arv aastatel 2003-2008 (registreeritud... 19.02.2009)	10
Joonis 2. Hukkunute arv liiklusõnnetustes aastatel 2003-2008 (liiklusõnnetused... 10.04.2009)	11
Joonis 3. Kriminaalhooldusaluste ja liiklussüütegude eest süüdimõistetud kriminaalhooldusalused aastatel 2002-2007 (kriminaalhooldusosakondade aasta statistika 19.01.2009).	23
Joonis 4. Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste vastused viiendale küsimusele	39
Joonis 5. Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste hinnang käitumiskontrolli mõjuvusele ...	43
Joonis 6. Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusametnike hinnang käitumiskontrolli mõjuvusele	43

MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS

Alkoholihoobe seisundis mootorsõidukit juhtinud isik - on isik, kellel alkoholisaldus on 0,1 milligrammi või rohkem või alkoholisaldus veres 0,2 promilli või rohkem ning kelle käitumises ilmnevad häiritud kehalised reaktsioonid tarbitud alkoholist.

Hoolduskava – kriminogeensete riskide alusel koostatud kohustuste täitmise ja kriminaalhoolduse läbiviimise kava. Selle kava koostamisel osaleb ka kriminaalhooldusalune.

Kohtueelne ettekanne – ettekanne, mis sisaldab kokkuvõtet kahtlustatava või süüdistatava isikuomadustest ja sotsiaalsest olukorrast ning arvamust katseaja ja kahtlustatava, süüdistatava või süüdimõistetud suhtes kohaldatavate kohustuste valiku ja nende kohaldamise tähtsuse kohta.

Kriminaalhooldus - Kriminaalhoolduse käigus valvatakse kriminaalhooldusaluse käitumise ja temale kohtu või prokuröri poolt pandud kohustuste täitmise järele ning soodustatakse kriminaalhooldusaluse sotsiaalset kohanemist eesmärgiga mõjutada teda hoiduma kuritegude toimepanemisest

Kriminaalhooldusalune on:

- 1) süüdimõistetud, kelle kohus on seaduses sätestatud korras määranud kriminaalhooldaja järelevalve alla;
- 2) süüdimõistetud, kelle vangistus on asendatud üldkasuliku tööga;
- 3) isik, kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud ning kellele on prokurör või kohus määranud üldkasuliku töö tegemise.

Kriminaalhooldusametnik on kriminaalhoolduses töötav ametnik, kes töö käigus valvab kriminaalhooldaja kohtuotsuses märgitud kohustuste täitmise järele, abistab ja nõustab kriminaalhooldusalust nimetatud kohustuste täitmisel ning osutab talle sotsiaalset kohanemist soodustavat abi.

SISSEJUHATUS

Antud lõputöö teema on „Kriminaalhooldus kui sekkumisvõimalus joobeseisundis mootorsõidukit juhtinud isikute suhtes“. Tänapäeva Eestis on antud teema aktuaalne järgmistel põhjustel:

- 1) Eestis on suhteliselt kõrge kinnipeetavate arv, mille suurenemise kasvu soodustavad joobeseisundis mootorsõiduki juhtimise kuriteod. Vastavalt Vanglate ja kriminaalhoolduse aastaraamatus toodud andmetele tuleb välja, et seisuga 01.01.2008 on Eesti vanglates kokku 3456 kinni peetavat: 2540 süüdimõistetut ja 916 vahistatut. 7% süüdimõistetutest moodustavad liiklussüütegude eest karistatud isikud (Vanglate... 2008:40).
- 2) Suur hulk joobeseisundis mootorsõidukit juhtinud isikuid. Lähtudes statistikat sisaldavast analüütilisest kogumikust on joobeseisundis mootorsõiduki juhtimisega seotud kuriteod on kolmandal kohal enamlevinud kuritegude seas (Kuritegevus ... 20.02.2009).
- 3) Kriminaalhooldusaluste hulga suurenemine. Vastavalt Justiitsministeeriumi koduleheküljel toodud andmetele seisuga 31.12.2007 on kriminaalhooldusaluseid on 7945, kusjuures 2261 ehk 28% moodustavad kriminaalhooldusalused, keda määrati kriminaalhooldusele liiklussüütegude eest (Kriminaalhooldusosakondade... 19.01.2009).

Eesti kriminaalpoliitika on suunatud kinnipeetavate arvu vähendamisele. Seega on leitud alternatiivid vangistusele. Üheks selliseks alternatiiviks on kriminaalhooldus ja sellest tulenevalt käitumiskontrollile allutamine kui karistusest vabastamise võimalus. Kriminaalhooldus on üksus, mis teostab järelevalvet õigusrikkujate üle ja motiveerib õigusrikkujat hoiduda korduvkuritegudest. Kriminaalhooldus on muutunud üheks levinuimaks alternatiiviks väheohtlikele kurjategijatele mitte ainult Eestis vaid paljudes Euroopa riikides. Eesti riik on alternatiivsete karistuste rakendamises veel algaja (käivitamisel aastast 1998), kuid kiiresti arenev. Seetõttu tahab autor oma töös rohkem süveneda alternatiivsetesse karistustesse ning erilist tähelepanu pöörata just käitumiskontrollile ja selle rakendamisele Eestis.

Mootorsõiduki juhtimise eest joobeseisundis isiku poolt, keda on varem karistatud sellise kuriteo eest, - karistatakse rahalise trahviga või kuni kolme aastase vangistusega (KarS § 424). Juhul kui kohus leiab, et joobeseisundis mootorsõiduki juhtimise eest süüdimõistetud suhtes vangistuse kohaldamine ei ole otstarbekas võib ta vangistusest vabastada käitumiskontrollile allutamisele. Süüdimõistetud peab käitumiskontrolli allutamises oleva aja jooksul täitma kontrollnõudeid (KarS § 74). Eriti huvitab autorit käitumiskontrolli tulemuslikkus KarS § 424 alusel käitumiskontrollile allutatud isikute suhtes.

Töö **eesmärgideks** on:

- 1) Avada alkoholi juobes mootorsõidukit juhtinud isikute mõiste
- 2) Selgitada välja, millised sekkumised kohaldatakse nimetatud isikute suhtes.
- 3) Uuringu käigus määrata kindlaks, millistel juhtudel käitumiskontrollile allutamine mõjutab joobeseisundis juhtimise eest süüdimõistetud isikute kriminogeensete riskide vähendamist ning kaitsefaktorite arendamist, hoidmaks ära korduvkuritegevust.
- 4) Uuringu käigus selgitada välja, kuidas joobeseisundis mootorsõiduki juhtimise eest süüdimõistetud hindavad vangistuse kohaldamist: kas hoiab uue kuriteo toimepanemisest või mitte.

Eesti kriminaalhooldussüsteem on veel algaja ja arenev. Seega on otstarbekas leida väljundeid kriminaalhooldusametniku töö kvaliteedi tõstmiseks. Probleem seisneb selles, et joobeseisundis mootorsõidukit juhtinud isikud, kes on kohtuotsusega allutatud käitumiskontrollile panevad uuesti toime kuritegusid – joobes sõitmine. Seega autor tahab välja tuua käitumiskontrollile allutamise kui sekkumise mõju nimetatud isikutele: kelle suhtes on tulemuslikum kohaldada käitumiskontrolli ja kelle suhtes see käitumiskontrollile allutamine ei ole tõhus sekkumine. Valimis on kavas piirduda alkoholi juobes seisundis mootorsõidukit juhtinud isikutega, kes on määratud käitumiskontrollile.

Töö autor püstitab järgmised **hüpoteesid**:

- 1) Käitumiskontrollile allutamine on tulemuslikum nende kurjategijate puhul, kellel on soov ennast õiguskuulekale käitumisele suunata;
- 2) Joobeseisundis mootorsõiduki juhtimise eest süüdimõistetud hindavad vangistust kui efektiivset karistust ära hoidmaks uusi samalaadseid kuritegusid.

Selliste hüpoteeside tõendamiseks on läbi viidud uuring joobeseisundis mootorsõidukit juhtinud isikute seas. Uuringu läbiviimiseks kasutas autor järgmisi meetodeid: viis läbi intervjuusid varem kriminaalhoolduse alluvuses olnud isikute seas, kes mingitel põhjustel sattusid jälle vanglasse (kinnipeetavad) ning kriminaalhooldusaluste seas, kes praegu on allutatud kriminaalhooldusele; viis läbi intervjuu kriminaalhooldusametnikuga. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga on väga tähtis, kuna selle abil üritab autor välja selgitada, kuidas kriminaalhooldusametnik hindab kurjategijaid ning mis raskused ilmnevad töötamisel kriminaalhooldusalustega, kas nende isikute poolt on näha soovi muutuda õiguskäulekaks või mitte. Seega, erinevate sihtrühmade – kriminaalhooldusametnike ja KarS § 424 alusel süüdimõistetute kaasamisel, saab olukorrast objektiivsema ülevaate.

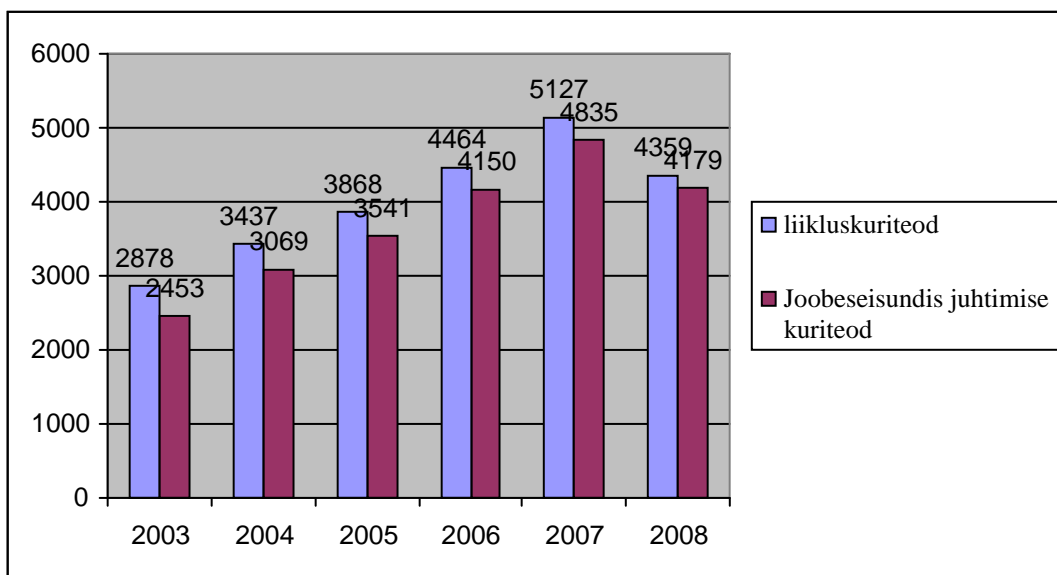
1. JOOBESEISUNDIS MOOTORSÕIDUKIJUHID EESTIS

Lõputöö raames käsitletakse KarS § 424 alusel süüdimõistetuid isikuid (edaspidi joobeseisundis juhtimise eest süüdimõistetud). Seega nimetatud isikud on sooritanud kuriteo ja on võetud vastutusele kriminaalkorras (KarS § 424). Samas autor kirjutab ka joobeseisundis mootorsõiduki juhtidest, mis antud töö raames tähendab, et nad ei pruugi olla kriminaalkorras karistatud, vaid võivad olla karistatud ka vääртеokorras. See tähendab seda, et kui isik on esimest korda vahele jäänud joobeseisundis mootorsõiduki juhtimise eest, siis tema puhul kohaldatakse LS § 74¹⁹, mille kohaselt karistuseks on rahaträhv või arest. Lisaks kasutab autor sellist sõnastust nagu alkoholihoobe seisundis mootorsõidukijuhid. Antud sõnastus tähendab, et autor rõhutab seda, et mootorsõidukijuhid sooritasid süüteo või on süüdi mõistetud **alkoholihoobe seisundis** juhtimise eest. Seega nad võivad olla karistatud KarS § 424 või LS § 74¹⁹ alusel. Sellest lähtudes eristab autor kolme gruppi seadusrikkujaid:

- 1) Joobeseisundis juhtimise eest süüdimõistetud;
- 2) Joobeseisundis mootorsõidukijuhid;
- 3) Alkoholihoobe seisundis mootorsõidukijuhid.

1.1 Liiklusohutusprogrammid

Riikliku liiklusohutuspoliitika elluviimist korraldatakse riiklike liiklusohutusprogrammide kaudu (LS § 5). Eestis käivitunud 2003 aastal Eesti Rahvuslikust liiklusohutusprogrammist tuleneb, et Eesti on Euroopa üks madalama liiklusohutuse tasemega riike. Lähtuvalt Justiitsministeerumi poolt avalikustatud andmete põhjal registreeritud joobeseisundis mootorsõidukit juhtinud isikute suhtes säilis kasvutrend alates aastast 2003 kuni 2007. Nimetatud kasvutrendi kajastab joonis 1.

Joonis 1. Liiklus- ja mootorsõiduki joobeseisundis juhtimise kuritegude registreeritud arv aastatel 2003-2008 (Registreeritud... 19.02.2009)

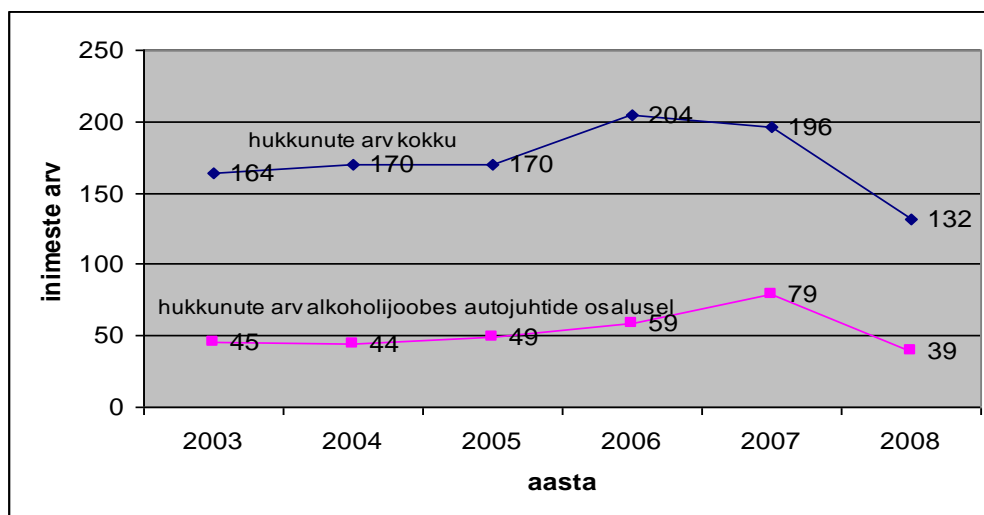
Lähtudes joonisest 1 on näha, et alates aastast 2003 kasvavad proportsionaalselt liiklussüütegude kõrval mootorsõiduki joobeseisundis juhtimisega seotud kuriteod. liiklussüütegude ja mootorsõiduki joobeseisundis juhtimise kuriteod on aastal 2008 langenud. Samas tuleb meeles pidada, et joobeseisundis juhtimise kuriteod on suure latenttsusega, seega reaalne arv on tõenäoliselt palju kõrgem. Kõige ohtlikum asjaolu joobeseisundis mootorsõidukijuhtide puhul on see, et nad ei ole võimelised adekvaatselt reageerima vastavalt tekkinud liiklusolukorrale, mistõttu juhtuvad liiklusõnnetused.

Pärast taasiseseisvumist ning kuni aastani 2002 toimus Eestis 19124 liiklusõnnetust, mille läbi sai surma 3430 ning vigastada 22908 inimest. Samas kui võrrelda Põhjamaadega, siis viimase viie aasta (2004-2008) keskmised näitajad on välja (Eesti Rahvuslik liiklusohutusprogramm 19.03.2009) toodud tabelis 1. Siit selgub, et Eestis on võrreldes Norra, Rootsi ja Soomega kõige kõrgem liiklusõnnetustes hukkunute arv. Antud olukorra peamiste põhjuste hulka kuulub **suur joobeseisundis mootorsõidukijuhtide osakaal liikluses** (Eesti Rahvuslik liiklusohutusprogramm... 10.04.2009).

Tabel 1. Liiklusõnnetustes hukkunute arv

Näitaja	Eesti	Norra	Rootsi	Soome
Hukkunute arv keskmiselt aastas	242	299	554	433
Hukkunuid 100 tuhande elaniku kohta	16,8	6,8	6,3	8,4

Joobeseisundis mootorsõidukijuhid on suureks ohuks ümbritsevatele inimestele: mootorsõidukijuhtidele, jalakäijatele, jalgratturitele. Võttes arvesse Maanteeameti koduleheküljel olevat statistikat (joonis 2), võib järeldada, et alates aastast 2003 kuni 2007 on pidevalt kasvanud liiklusõnnetustes hukkunute arv. Selle perioodi jooksul moodustas hukkunute arv liiklusõnnetustes alkoholijoobes mootorsõidukijuhtide osalusel keskmiselt 30% kõigist liiklussüütegudest.

Joonis 2. Hukkunute arv liiklusõnnetustes aastatel 2003-2008 (Liiklusõnnetused... 10.04.2009)

Kõige suurem hukkunute arv oli aastatel 2003 - 2005, mil liiklussurmade arv oli 164 - 170 (1999 aastal see arv oli 232). Selle arvu langemist soodustas alkoholijoobes mootorsõidukijuhtide vähenemine seoses liikluspolitsei eriüksuse moodustamisega (Ülevaade liiklusolukorrast aastal 2007... 10.04.2009).

Lähtudes joonisest 2 tuleb tunnistada, et 2008. aasta on olnud edukas ning hukkunute arv oli märgatavalt langenud. Tuleb ära märkida, et rahvusliku liiklusohutusprogrammi lõppeesmärgiks on 2015. aastaks saavutada olukord – mitte üle 100 surma liiklusõnnetustes (Eesti Rahvuslik liiklusohutusprogramm... 10.04.2009) Kui olukord jätkab sellist tendentsi, siis liiklusohutusprogrammi lõppeesmärki on võimalik ka täita.

Peale Rahvusliku liiklusohutusprogrammi on olemas ka **Euroopa tegevusprogramm**, mis on käivitunud 2001. aastal. Nimetatud Euroopa tegevusprogrammi eesmärgiks on ajavahemikus 2001–2010 vähendada Euroopa maanteedel hukkunute arvu poole võrra ehk 50 000't 25 000'le. Seega liiklusõnnetustes hukkunute arv on ohuks ka Euroopa jaoks. Suureks probleemiks on jällegi alkoholi joobe seisundis mootorsõidukijuhtid. Näiteks 5% kuni 30% maanteedel hukkunutest on seotud õnnetustega, mille puhul vähemalt üks juhtidest oli alkoholi tarbinud üle seadusega kehtestatud piiri. Eestis on see arv 23,5%, Soomes 23,4%, Rootsis 25%, Inglismaal 17%. (Liiklusohutus... 10.04.2009).

1.1.1 Alkoholi joobe seisundis mootorsõidukijuhtide mõiste

Eesti seadusandluse järgi joobeseisund on alkoholi, narkootilise või psühhotroopse aine tarvitamisest põhjustatud terviseseisund, mis avaldub häiritud või muutunud kehalistes või psüühilistes funktsioonides ja reaktsioonides (LS § 20 lg 3). Sellest võib järeldada, et alkoholi joobe seisund on joobeseisund, mis on põhjustatud alkoholi tarvitamisest ning sellega kaasnevad vastavad häiritud kehalised reaktsioonid käitumises. Vabariigi Valitsuse 2. aprilli 2001. a määrusega nr 120 kehtestatud Joobeseisundi tuvastamise ja joobeastme määramise ning joobeastme määramise otsuse vaidlustamise korra kohaselt toimub joobeseisundi tuvastamine ning alkoholi joobe astme määramine. Näiteks vastavalt nimetatud määrusele esimene ehk kergeim alkoholi joobe aste on siis, kui alkoholisaldus väljahingatavas hingeõhus on 0,10 – 0,24 milligrammi või 0,20 – 0,49 promilli veres; kehaliste või psüühiliste funktsioonide ja reaktsioonide häirumine või muutumine ei ole sedastatav;

Mis puudutab lubatud alkoholisaldust organismis, siis ühes liitris juhi väljahingatavas hingeõhus ei tohi olla isegi **0,1 milligrammi** või **0,2 promilli** veres (LS § 20 lk 4). Sellest järeldub, et alkoholi tarvitamise tunnused ehk juba kergeim alkoholijoobe aste on karistatav. Tundub loogilisena, et sellistest andmetest lähtudes määrataksegi kindlaks, kas mootorsõiduki juht on alkoholijoobe seisundis või mitte. Tegelikult ei ole see päris nii. Toetudes Saareväli (2004) diplomitööle võib esile tuua järgmise fakti, et LS § 20 lk 3 rõhutab seda, et joobeseisundi oluliseks tunnuseks on häiritud käitumine või muutunud kehalised või psüühilised reaktsioonid. Kui need reaktsioonid ilmnevad alkoholi mõju all, siis tegemist on alkoholijoobega. Kui need reaktsioonid ei esine inimese käitumises, siis ei ole ka alust väita, et tegemist on alkoholijoobe seisundiga. Seega Saareväli (2004:384) väidab, et „võib teha eksliku järelduse, kuna alkoholijoobeks saab pidada ka seisundit, kus alkoholisaldus ühes liitris väljahingatavas hingeõhus on 0,1 – 0,24 milligrammi või 0,2 – 0,49 promilli veres, kuid kehaliste ja psüühiliste reaktsioonide häirumine ei ole sedastatav“.

Lähtudes eeltoodust, võib järeldada, et **alkoholijoobe seisundis mootorsõidukijuht Eestis on isik, kellel alkoholisaldus on alates 0,1 milligrammist väljahingatavas hingeõhus või alkoholisaldus veres alates 0,2 promillist ning kellel ilmnevad käitumishäired.**

Teiste riikide puhul kehtivad ka erinevad alkoholisalduse määrad alkoholijoobes juhtinud isikute kindlaks määramiseks. Liiklusturvalisuse käsiraamatust ilmneb, et Norra on esimene riik, mis kehtestas 1936 aastal alkoholi piirmäär 0,5 promilli (50 mg 100 ml vere kohta), mille ületamisel ei tohi rooli istuda (Справочник ... 30.01.2009). Praeguse Norra seadusandluse alusel alkoholijoobe seisundis mootorsõidukit juhtinud isikuks loetakse juhti, kelle alkoholisaldus veres on alates 0,2 promillist. Ülejäänud Euroopa riigid kehtestasid leebemad alkoholisalduse piirmäärad. Näiteks Eesti naaberriikides Lätis ja Leedus on need vastavalt 0,5 ning 0,4 promilli. Üldiselt **Euroopa riikides** alkoholisalduse piirmäär mootorsõiduki juhtidele vastab **0,5 promillile**. Nimetatud piirmäärad esinevad järgmistes riikides nagu Inglismaa, Iirimaa, Malta, Luksemburg, kus seadusega on lubatud mootorsõidukit juhtida alkoholisaldusega veres kuni 0,8 promilli (Liiklusohutus... 10.04.2009).

1.2 Erinevad sekkumised mootorsõidukit joobeseisundis juhtinud isikute suhtes

1.2.1 Sekkumise mõiste

Sekkumise mõiste võib olla väga lai, selle lõputöö raames autor defineerib sekkumise kui erinevate seadustest tulenevate meetmete kasutamist riigi poolt julgeoleku tagamiseks. Julgeoleku tagamiseks riik kehtestab seadusi. Julgeoleku tagamiseks kehtestab riik seadused. Seaduste olemasolu eeldab riigikaitseorganite funktsioneerimist ehk selles riigis viibivate inimeste poolset seaduste järgimist. See tähendab, et riik sekkub juhul, kui keegi selles riigis viibivatest rikub vähemalt üht seadust. Sel juhul käsitletakse sekkumisena mingit karistust, mis järgneb seaduse rikkumisele. Karistus ongi üks sekkumise vorme, kuid parem ennetada kui pärast kahetseda. Seega riigikaitseorganid ja ühiskond on huvitatud uutest kuriteo ennetuslikest meetoditest, mis omakorda kätkevad endas sekkumist.

Hilborn (2007:24) kirjutab oma raamatus, et iga kuriteo ennetuse meetod kätkeb mitut vahetut sekkumise põhimõtet.

Näiteks vanglaametnike läbiotsimine pääspla läbimisel ning operatiivinfo kogumine julgeolekutöötajate poolt – keelatud esemete sissetoomise tõkestamiseks vanglasse. Antud kahe meetme kombineerimine aitab efektiivsemalt avastada süütegusid kui üks meetmetest.

Lõppkokkuvõtteks antud lõputöö raames autor määrab kindlaks kaks sekkumise liiki

1. sekkumised kuritegude ennetamiseks;
2. sekkumised kurjategija karistamiseks.

Juhul kui riik kasutab mingisuguseid sekkumisi kuritegude sooritamise pärast, siis peab olema vähemalt mingi kontseptsioon, mille alusel need sekkumised ellu viiakse. Sanders (1995:368-369) oma artiklis toob välja neli põhilist filosoofilist mõtet, mille alusel kohtunikud määravad karistused:

- 1) **Karistus/ õiglane tasu.** Aluseks on kannatada saamine tehtu eest. Silm silma ja hammas hamba vastu.

- 2) **Hirnutamine.** Karistused määratakse mitte ainult konkreetse isiku suhtes, vaid ka ühtlasi teiste taoliste hirnutamiseks. Isiku karistus on kaugelt rangem kui otseselt tema poolt korda saadetud kuritegu.
- 3) **Kontroll seadusrikkujate üle.** Karistuseks on tavaliselt vangistus, kuna seadusrikkujad on suureks ohuks ühiskonnale. Vangistus kohaldatakse mitte karistamiseks, vaid ühiskonna kaitsmiseks selliste inimeste eest. Vaimuhaigeid seadusrikkujaid võidakse saata spetsiaalsetesse psühhiaatrilistesse kinnipidamiskohtadesse, kus peamine rõhuasetus on nende kontrollil mitte ravil.
- 4) **Ümberkujundamine.** Aluseks on arusaam, et seadusrikkuja on hätta sattunud kas tõsiste isiklikku ellu puutuvate, perekondlike või sotsiaalsete probleemide pärast. Seega on olemas võimalus seadusrikkuja suhtumise muutumiseks ning süüdimõistmise protsessi käigus võib nendele mõningat abi osutada.

Tegelikult karistuse mõistmisel peab lähtuma ka ühiskonnas kehtivatest moraalist ja normidest. Oleme saavutanud olukorra, kus karistus peab mõjuma kurjategijale positiivselt ja suunama õiguskuulekale käitumisele.

Autor Sanders (1995:367) esitab „kümme käsku“, mis võiksid olla ühiskonna tsiviliseerituse indikaatoriks. Autor toob välja ainult 3 „käsku“, mis antud lõputöö raames on kõige tähtsamad. Need „käsud“ on järgmised:

- 1) kohtud peaksid olema kohustatud arvesse võtma mitte ainult seadusrikkuja karistamist, vaid ka tema õiguste ennistamist ehk rehabiliteerimist;
- 2) vangistus peaks olema kõigist kasutatavatest vahenditest viimane;
- 3) kavandatud režiim vanglates peaks olema selline, et see mitte ainult ei kindlustaks julgeoleku, vaid aitaks ka kaasa seadusrikkujate rehabiliteerimisele.

Vastavalt eelnimetatud „käskudele“ peavad kuriteo eest järgnevad karistused olema hästi kaalutletud ja suunatud kurjategija resotsialiseerimisele. Joobeseisundis mootorsõidukijuhid kuuluvad samamoodi kurjategijate hulka, kuid nende puhul esinevad kuritegude toimepanemises erinevad põhjused. Lähtudes konkreetse kuriteo toimepanemise põhjusest, peab määrama ka vastava karistuse. Mõned istuvad rooli alkoholi jääknähtudega, mõned aga

tugevas alkoholijoores, osadel ilmnevad probleemid alkoholiga, teistel on elustiilist ja iseloomust tulenev soov purjuspäi sõita. Kõik need grupid vajavad erikohtlemist ja erikaristusi, mis võiksid aidata tulevikus samalaadsete kuritegude toimepanemise vältimist.

1.2.2 Sekkumise vormid joobeseisundis mootorsõidukijuhtide suhtes

Yu, Evans, Clark oma artiklis (2006) rõhutavad, et sanktsioonid loovad ühiskonnas hirmu karistuse ees, mis omakorda hoiab konkreetseid isikuid süütegude sooritamise eest (Liska 1987; Nagin 1998; ref Yu jt 2006). Seega karistused kuriteo eest on karistussüsteemi lahutamatu osa.

Vastavalt I ja II kohtu astme 2007 aasta statistikaandmetele, on Eesti kohtusüsteemis joobeseisundis mootorsõiduki juhtimise kriminaalajade arv esikohal. 2007. aasta jooksul oli kokku 3530 rikkumist, mis moodustab 34,5% kõigist kriminaalajadest (I ja II kohtuastme statistika 30.04.2009). Sekkumised, mis on ette nähtud joobeseisundis juhtimise eest süüdimõistetud isikutele, võib jagada kaheks osaks. Esimesse ossa kuuluvad üldpreventiivsed projektid ja kampaaniad. Eesmärk on ära hoida üldse joores rooli istumine, ka esmane kord. Neid tegevusi võib pidada preventiivseteks meetmeteks. Näiteks kampaania „Sõidukijuht ja joores olevate ainete tarbimine“, mille eesmärgiks on vähendada 50% võrra alkoholiga seotud liiklusõnnetuste arvu 2015. aastaks. Selle eesmärgi saavutamiseks viiakse läbi politseioperatsioonid „Kõik puhuvad“. Samuti on olemas jalakäijatele ja jalgratturitele suunatud kampaania „Alkoholi, medikamentide ja narkootikumide mõju liikleja käitumisele“. (Eesti rahvuslik liiklusohutusprogramm 2003:8).

Teisse osasse lähevad sekkumised, mis on ette nähtud karistamiseks joobeseisundi juhtimise eest. Tegemist eripreventiivsete meetmete/sekkumistega. Eesmärk on peatada seaduserikkumised. Sekkumised on suunatud juba rikkunud isikute käitumise ja mõtlemise korrigeerimisele.

Järgmisena autor toob välja eripreventiivsed sekkumised. Esiteks, alkoholijoores seisundis mootorsõidukit juhtinud isikut ei saa karistada kui ta on alla 14 aastane (KarS § 33). Kui võtta

arvesse noori vanuses alla 14 ning 14 – 18, siis Eesti riigi seadused selgelt eristavad selle grupi isikuid, kohaldades nendele kas mõjutusvahendeid või leebemaid karistusi.

Eesti karistussüsteem eristab esimest ning teist ja enamat korda vahele jäänud joobeseisundis mootorsõidukijuhte. Seega mootorsõiduki joobeseisundis juhtimise eest karistatakse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut või arestiga. Samas võib kohus lisakaristusena kohaldada juhtimise õiguse äravõtmist alates 3 kuust kuni 9 kuuni (LS § 74¹⁹). Antud karistused puudutab ainult neid isikuid, keda peeti kinni joobeseisundis juhtimise eest esimest korda ning seda asja menetletakse väärtekorras. Ülejäänud sekkumised, millest kirjutab autor on ettenähtud nende isikute jaoks, kes olid juba karistatud sama süüteo eest ning neid võetakse vastutusele kriminaalkorras.

Mootorsõiduki joobeseisundis juhtimise eest isiku poolt, keda on varem karistatud sellise teo eest, karistatakse **rahalise karistuse** või **kuni kolmeaastase vangistusega** (KarS § 424). Antud sekkumised kuuluvad põhikaristuste hulka, mida kohaldatakse kuriteo eest (KarS § 44, 45)

Mõistes kuni kaheaastase vangistuse mootorsõiduki joobeseisundis juhtimise eest, võib kohus asendada selle **üldkasuliku tööga (ÜKT)**. Karistust võib asendada üksnes süüdimõistetud nõusolekul. Sel juhul vastab ühele vangistuse päevale kaks tundi üldkasulikku tööd. ÜKT – le mõistetud süüdimõistetud on **kohustatud järgima kontrollnõudeid** ehk ta **allutatakse automaatselt käitumiskontrollile**. (KarS § 69 lk 4)

Kui kohus leiab, et mootorsõiduki joobeseisundis juhtimise eest mõistetud tähtajalise vangistuse ärakandmine või rahalise karistuse tasumine süüdimõistetud poolt ei ole otstarbekas, võib ta **tingimisi karistusest vabastada**. Sellisel juhul ei pöörata mõistetud karistust täielikult või osaliselt täitmisele, kui süüdimõistetud ei pane toime uut tahtlikku kuritegu kohtu poolt määratud katseajal. **Katseajaks** määratakse kolm kuni viis aastat. (KarS § 73)

Kui kohus leiab, et mootorsõiduki joobeseisundis juhtimise eest mõistetud tähtajalise vangistuse ärakandmine süüdimõistetud poolt ei ole otstarbekas, võib ta **tingimisi vangistusest vabastada allutamisega käitumiskontrollile** (KarS § 74). Ülalnimetatud tingimisi karistusest vabastamisest erineb antud norm selle poolest, et käitumiskontrolliga võib asendada üksnes

vangistust. Samas on isik kohustatud täitma **kontrollnõudeid** käitumiskontrolli katseaja jooksul (KarS § 75). Käitumiskontrolli katseaeg kestab kaheksateist kuud kuni kolm aastat.

Kohus võib määrata elektroonilise valve kohaldamist, see on kohustus alluda liikumisvabaduse piirangute täitmise kontrollimisele elektroonilise seadme abil (KarS § 75¹). Antud sekkumist saab määrata vastavalt Justiitsministri 22. veebruari 2007. a määrusega nr 15, mille kohaselt üksnes süüdimõistetud, kes kannab karistust vanglas saab nõusoleku andmisel taotleda nimetatud karistuse määramist ning vabaneda vanglast. Seega eesti seadusandluse kohaselt ei ole võimalust kohtuistungil kohe kohaldada süüdimõistetud suhtes elektroonilist järelevalvet.

Kohus võib konfiskeerida tahtliku süüteo toimepanemise vahendi, kui see kuulub otsuse või määruse tegemise ajal toimepanijale. Antud juhul on auto vahendiks. Antud sekkumine kuulub mõjutusvahendite hulka (KarS § 83). Selle kohta on olnud kohtulahend nr 3-1-1-37-07, millest Riigikohtu üldkogu avaldas oma seisukoha, tuues välja, et jooobeseisundis autot juhtinult sõiduki konfiskeerimine on põhiseaduspärane (Riigikohus ...10.04.2009)

1.2.3 Eestis kehtivad sotsiaalsed programmid jooobeseisundis sõitnud isikutele

Eestis rakendatakse kriminaalhoolduses Liiklusohutusprogramm (edaspidi LOP) juba alates 2005. aastast. Programm on suunatud eelkõige karistusest tingimisi vabastatud süüdimõistetutele, kes on allutatud käitumiskontrollile KarS § 74, 76 järgi ning keda on karistatud liiklussüüteo eelkõige KarS § 424 alusel. LOPi **sihtgrupiks** on need inimesed, kellel on risk sooritada uus kuritegu – alkoholijoobes mootorsõiduki juhtimine. Antud programmi reaalne **eesmärk** on uute jooobes sooritatud liiklusrikkumiste vähenemisele suunatud muutuse käivitamine ja toetamine. Programmi **põhiküsimuseks** on, kuidas vältida sõiduki juhtimist jooobes seisundis. Antud programm viiakse läbi grupis. (Liiklusohutusprogramm 2003:2-5).

Toetudes Tammiste, Ahveni, ja Kruusamenti poolt (2008:11-12) läbiviidud analüüsile ja selles esitatud statistilistele andmetele ilmneb, et antud programmis alates aastast 2005 kuni 2008. aasta juuni lõpuni on kokku osalenud 364 kriminaalhooldusalust. Samas on nimetatud analüüsis välja toodud statistika kohaselt, et 2008. aasta märtsi seisuga on Eestis

joobeseisundis juhtimise eest kriminaalhooldusele süüdimõistetuid kokku 2790. Lähtudes antud andmetest, on näha, et kriminaalhooldusaluste seas kohaldatakse LOPi suhteliselt vähe. Uuringu andmetel arvab 48% küsitletud kriminaalhooldusametnikest (kokku oli 86 respondenti), et pärast LOPis osalemist „roolijoodikute“ suhtumine ja käitumine muutub „**mõnikord**“ positiivsemaks. 35 % respondentidest arvavad, et „**tihti**“ ja 8% ütlesid, et „**alati**“ muutub positiivseks. Vaid 2% oli seisukohal, et LOPis osamine ei mõju roolijoodikute positiivsele muutumisele. (Tammiste jt 2008:52)

1.3 Vangistus ja kriminaalhooldus sekkumise võimalusena

Ameerika tuntud kriminoloog Todd R. Clear on öelnud, et kui pole valu ega vangistuse kahju, siis ei pea inimesed seda tõeliseks karistuseks. Toetudes sellele printsiibile, hakkas üks maailma võimsamaid riike massiliselt kasutama vangistust karistusena. 1972. aastal oli USA riigivanglates 200 000 kurjategijat; 2003 aastaks oli see arv kasvanud 1,2 miljonini. Igal aastal pannakse vanglasse 600 000 täiskasvanut ja aastas on kokku üle üheksa miljoni vanglasse määramist (Clear; ref Hilborn 2007: 9). Rootsi Riigikohtunik on oma ettekandes märkinud, et tuntud rootsi sotsioloog Ulla Bondeson, kes tegeles sanktsioonide efektiivsusega profülaktika seisukohalt üksikisiku tasemel, tuli järeldusele, et vanglad kasvatavad vältimatult vangla psühholoogiat, vangla subkultuurid soodustavad kriminaliseerimist (Роль ... 10.04.2009).

Lähtudes ülaltoodust, ei vähenda vangistus kuritegevust ning retsidiivistide arvu.

Just need vangistuse puudujäägid nagu suur retsidiivistide arv ning see, et on võimatu täita tähtsamaid eesmärke nagu kurjategijate taasühiskonnastamine ning uute kuritegude ennetamine pani aluse uue alternatiivse karistuse loomisele Eestis. Vangistuse alternatiiviks tekkisid kriminaalhooldusametnikud ja kriminaalhooldus.

Kriminaalhooldus on kombineeritud meetmete kasutamine, mille käigus valvatakse kriminaalhooldusaluse käitumist ja temale kohtu või prokuröri poolt pandud kohustuste täitmist ning soodustatakse kriminaalhooldusaluse sotsiaalset kohanemist eesmärgiga mõjutada teda hoiduma kuritegude toimepanemisest (KrHS § 26).

Kriminaalhoolduse tööd täidavad kriminaalhooldusametnikud. Kriminaalhooldusametnike eelkäijateks olid kohtukoja misjonärid Inglismaal ja alates aastast 1841 joodikute käendajad Ameerikas, kelle peamiseks eesmärgiks oli korraldada järelevalvet seaduserikkujate üle juhtides nad sedaviisi vanglakaristusest kõrvale. Hooldusvalve idee lähtekohad ulatuvad inglise tavaõiguse praktikas „seaduslikult kohustatud“ seaduserikkujateni, kes olid kohustatud end teatud ajavahemiku jooksul heast küljest näitama ning keda saadeti vaimulike juurde „vastavaid juhtnõore saama“. (Sanders 1995:370; Viinamäe 1995:378)

Kaasaegne kriminaalhooldus on muutunud, kuid teatud idee lähtekohad on säilinud. Põhilisteks kriminaalhoolduse ülesanneteks on:

- 1) Teostada järelevalvet käitumiskontrollile määratud õigusrikkujate üle;
- 2) Ette valmistada kohtueelseid ettekandeid kohtusse ning prokuratuurisse;
- 3) Arendada, korraldada ja jälgida kohaldatavaid sanktsioone (Kalmthout jt 2003:10).

Eesti kriminaalhoolduse allutamisele kuuluvad süüdimõistetud kes on

- 1) on seaduses sätestatud korras määratud kriminaalhooldaja järelevalve alla (KrHM § 2);

Selle kategooria alla lähevad isikud,

- kes vabanesid tingimisi karistusest allutamisega käitumiskontrollile (KarS § 74);
 - kes vabanesid tingimisi vangistusest ennetähtaegselt (KarS § 76 lg 4);
 - alaealised, kelle suhtes on kasutatud allutamine käitumiskontrollile mõjutusvahendina.
- 2) süüdimõistetud, kelle vangistus on asendatud üldkasuliku tööga;
 - 3) isik, kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud ning kellele on prokurör või kohus määranud üldkasuliku töö tegemise. (KrHM § 2)

2. KRIMINAALHOOLDUS KUI ÜKS LEVINUIM SEKKUMISE VORM

2.1 Eeldused kriminaalhooldussüsteemi loomiseks Eestis

Justiitsministeeriumi eesõnas on öeldud „Suuri pingeid tekitavad kuritegude kasvutrend, kõrge kinnipeetavate tase ning suured kulutused karistussüsteemile. Praktika tõestas seda, et alternatiivsed karistused on tõhusamad kui vangistus. Samas, kriminaalhooldussüsteemi kulud on oluliselt väiksemad kui vangistuse rakendamine“ (Обзор законодательства...2005:90)

Pärast Nõukogude Liidu lagunemist 1991. aastal kasvas järsku kuritegude arv ja seega kinni peetud isikute arv. Selleks, et saada paremat pilti, mis arvudest jutt käib, autor pakub välja statistilised andmed. Kõigepealt vaatleme enne Nõukogude Liidu aegset kuritegude statistikat. Lähtudes Raska (1997:17) poolt toodud andmetest, tuleb välja, et esimesel iseseisvusperioodil (1918-1940) Eestis registreeritud kuritegude arv oli keskmiselt 1200-1300 saja tuhande elaniku kohta, kusjuures ilmnes kuritegevuse langustrend. Nõukogude ajal see arv järsku langes ning kuritegude arv vaevalt ulatus kahesaja tuhande elaniku kohta. Alates taasiseseisvumisest 1991-2001 aastatel kiritegude arv kasvas 2033 kuriteost 4288 kuriteoni saja tuhande elaniku kohta (Saar 2002:55).

Loogiline on eeldada seda, et nii järsku tõusnud kuritegude arv tõi kaasa ka vanglapopulatsiooni kasvu. Tegelikult ei saa rääkida vangide arvu erilisest kasvust, kuid siiski oli vaadeldava perioodi jooksul aastatel 1991-2001 oli kasvutendents. Tartu Ülikooli Õigusinstituudi uurimisgrupi poolt avalikustatud statistikast, et 1991. aastal kinni peetud isikute arv (süüdimõistetud ja vahistatud) oli 4408 ehk 282 saja tuhande elaniku kohta ning 2001. aastal – 4775 ehk 350 saja tuhande elaniku kohta. Statistika kinnitab seda, et vangide arv Eestis oli kogu iseseisvumisperioodil peaaegu ühel tasemel, kõikides 4228 kuni 4800 (Markina ja Saar 2007:21-22).

Antud vangide arv on Eesti jaoks väga kõrge. See on väga suur raskus nii ühiskonna jaoks, kuna vangide kinnipidamiseks kulutatakse palju ressursse, kui ka vanglate ülerahvastatuse tõttu. See toob kaasa vanglaametnike ülekoormuse, mis raskendab vangistuse täideviimise

eesmärgi saavutamise. Lisaks sellele erineb Eesti teistest Euroopa riikidest oma suure kinnipeetavate suhtarvu poolest. Kõik need argumendid viisid tulemuseni, et tõsiselt mõelda kriminaalhooldussüsteemi loomisele.

2.2 Kriminaalhoolduse eesmärk

Eesti kriminaalhoolduse üldiseks või strateegiliseks eesmärgiks on muuta ühiskond turvalisemaks, rakendades alternatiive vangistusele (Kriminaalhooldus 10.04.2009). Kriminaalhoolduse eesmärgiks on aidata kriminaalhooldusalustel kohaneda sotsiaalse olukorraga ning uute kuritegude või korduvkuritegude ennetamine kriminaalhooldusaluste järelevalve kaudu. Selle eesmärgi saavutamiseks peab kriminaalhooldusametnik motiveerima kriminaalhooldusalust ning äratada temas soovi vastutada oma tegude eest (Обзор законодательства...2005:91). Seega kriminaalhooldusametnike töö koosneb kahest osast:

- 1) peab teostama järelevalvet kriminaalhooldusaluse üle;
- 2) aitama kriminaalhooldusalusel kohaneda sotsiaalse olukorraga.

Nende meetmete kombineerimine aitab vähendada korduvkuritegevust.

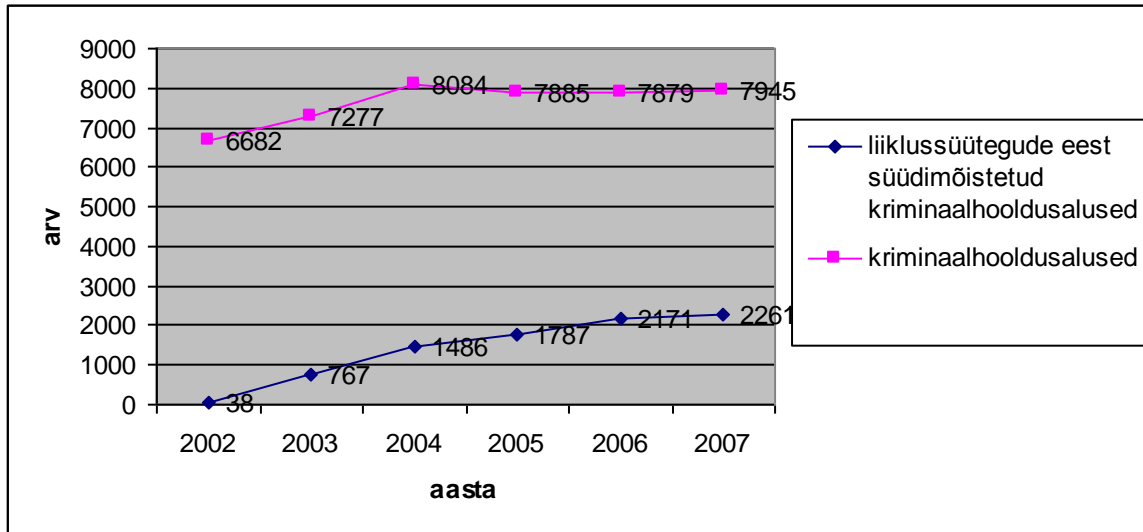
Eesti kriminaalhoolduse eesmärgid erinevad teiste riikide eesmärkidest. Tegelikult juba naaberriigis on olemas erinevused. Lisaks ülaltoodud eesmärkidele on olemas Läti kriminaalhoolduses kaks suurt eesmärki:

- 1) kaasata kurjategijaid ja ohvreid kuritegudest tulenevate tagajärgede „leevendamiseks“;
- 2) korraldada abi vanglast vabanenutele.

Samas tuleb ära märkida ka Rumeenia kriminaalhooldussüsteemi, kus üheks eesmärgiks seati kohtunike ja kriminaalhooldusametnike omavaheline koostöö efektiivsemate sanktsioonide kohaldamiseks kurjategijate suhtes (Kalmthout 2003:191, 262). Tegelikult Eesti kriminaalhooldus võib samamoodi mõjutada karistuse mõistmist kohtueelse ettekande kaudu. Kuid asi on selles, et kriminaalhooldusametnik koostab kohtueelse ettekande kui on tehtud tellimus kas kohtuniku, prokurööri või vangla poolt (KrHS § 24). Seega kriminaalhooldusametnike arvamust karistuse kohta aktsepteeritakse ainult siis, kui seda palutakse väljendada.

3.3 Kriminaalhooldusele allutatud joobeseisundis mootorsõiduki juhtimise eest süüdimõistetud

Autor kajastab statistikat joonisel 4, kust on näha, mis tempos kasvas kriminaalhooldusaluste arv üldiselt ja nende kõrval kriminaalhooldusaluste arv, keda mõisteti süüdi liiklussüütegude eest.

Joonis 3. Kriminaalhooldusaluste ja liiklussüütegude eest süüdimõistetud kriminaalhooldusalused aastatel 2002-2007 (Kriminaalhooldusosakondade aasta statistika 19.01.2009).

Toetudes statistikaandmetele joonisel 4, tuleb tunnistada, et kriminaalhooldus on saanud üheks levinumaks sekkumiseks ning on osutunud heaks alternatiiviks vangistusele. Kusjuures seisuga 30.12.2007 moodustasid liiklussüütegude eest süüdimõistetud kriminaalhooldusalused 28% kõigist kriminaalhooldusalustest. Arvestades seda, et Eestis on kõige levinumaks liiklussüüteks joobeseisundis sõitmine (käesolev töö: 9), siis kriminaalhooldus on levinud sekkumisvõimalus joobeseisundis mootorsõidukijuhtide suhtes.

3. EMPIIRILINE OSA

Läbiviidud uurimuse **eesmärgiks** on selgitada välja:

- 1) millistel juhtudel käitumiskontrollile allutamine mõjutab alkoholijoobe seisundis mootorsõidukijuhtide kriminogeensete riskide vähendamist ning kaitsefaktorite arendamist, hoidmaks ära korduvkuritegevust;
- 2) kas käitumiskontrollile allutamine on tulemuslikum joobeseisundis juhtimise eest süüdimõistetud isikute puhul, kellel on soov ennast õiguskuulekale käitumisele pöörata;
- 3) kas karmima karistuse nagu vangistuse rakendamine hoiab joobeseisundis sõitnud isikuid uutest samalaadsetest kuritegudest.

3.1.1 Metoodika

Uurimistöö teostamisel kasutas autor kvalitatiivset poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuu oli valitud seetõttu, et autor võiks esitada täiendavaid küsimusi oluliste asjaolude väljaselgitamiseks. Intervjuu eeliseks teiste andmekogumismeetodite ees on paindlikkus, samuti on vastuste tõlgendamiseks on hoopis rohkem võimalusi kui näiteks postiküsitluse puhul (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2005:192). Uuring annab ülevaate kriminaalhooldusaluste, kinnipeetavate suhtumisest kriminaalhooldusesse kui karistusse ja toob välja nende arvamused kriminaalhoolduse kui kuriteo riskifaktoreid vähendava karistuse kohta.

Intervjuude läbiviimiseks koostas autor 13 küsimust kriminaalhooldusalustele ja kinnipeetavatele ning 5 küsimust kriminaalhooldusametnikele (vt LISA). Küsimuste koostamisel autor lähtus sellest, et on vaja välja selgitada käitumiskontrolli kui sekkumise mõju kriminaalhooldusalustele ning motivatsiooni kui üks olulisi eeldusi tulemuslikuks karistuse kandmiseks. Seega autor sageli kasutab 11-palli skaalat, mille järgi intervjuueritavad saavad endale panna hinnangu. Autor saab aru, et intervjuuritavad võivad olla subjektiivsed oma arvamustes, kuid samas autor leiab, et täiendavate küsimuste abil on võimalik saavutada objektiivseid vastuseid.

Intervjuude läbiviimisel kasutas autor ka lisaküsimusi, et selgitada välja täpsemat infot, kuna intervjuueeritavad kaldusid teemast kõrvale. Paljud isikud, eriti kinnipeetavad, olid vähejutukad ning autoril tuli esitada palju täiendavaid küsimusi, et konkreetsele küsimusele vastust saada. Intervjuude läbiviimiseks kasutas autor diktofoni, millest kõik intervjuueeritavad olid teadlikud ja oma nõusoleku andnud. Intervjuu läbiviimine võttis mõnikord terve päeva, seega sai diktofoni aku päeva esimese poole jooksul tühjaks ning autoril tuli intervjuudest saadud vastused kirja panna oma vihikusse.

3.1.2 Valim

Kriminaalhooldusalused ja kinnipeetavad olid meessoost ning vanuses 21-44. Kriminaalhooldusametnikest olid 4 naisterahvast ja 1 meesterahvast. Nii kriminaalhooldusalused kui ka kinnipeetavad kandsid oma karistust mootorsõiduki joobeseisundis juhtimise eest – KarS § 424. Kriminaalhooldusaluste intervjuude läbiviimiseks oli eeltingimuseks, et nad on vähemalt 6 kuud määratud kriminaalhooldusele. Kinnipeetavatele puhul oli eeltingimuseks see, et nad olid kriminaalhooldusel alkoholijoobes sõitmise eest olles pannud toime uue kuriteo, mistõttu karistus pöörati täitmisele ehk neid pandi vangi.

3.1.3 Protseduur

Kriminaalhooldusaluseid ja kriminaalhooldusametnikke küsitles autor Tallinna Vangla kriminaalhooldusosakonnas ajavahemikus 15.12.2008 – 19.12.2008. Uurimuse läbiviimisel osutasid suurt abi kriminaalhooldusametnikud, kes motiveerisid kriminaalhooldusaluseid nõustuma intervjuu küsimustele vastama. Seega loobujaid kriminaalhooldusaluste seas ei olnud. Kõige rohkem kestis intervjuu kriminaalhooldusametnikega. Ühe intervjuu läbiviimine võttis aega 40-90 minutit. Kriminaalhooldusaluste ja kinnipeetavatega võttis üks intervjuu aega keskmiselt 15-30 minutit. Kinnipeetavaid küsitles autor Murru Vanglas 20.02.2009 umbes kell 9 kuni 16.30. Intervjuu läbiviimine toimus sektsioonis sotsiaaltöötaja ruumis. Intervjuude läbiviimisel aitas inspektor-kontaktisik, kes koostas kinnipeetavatest sobiva valimi ning motiveeris neid intervjuuga nõustuma.

3.2 Uurimuse tulemused

3.2.1 Kriminaalhooldusametnike vastused

Järgmisena autor toob välja kriminaalhooldusametnike vastused intervjuu küsimustele. Kokku on 5 intervjuu küsimust. Intervjuud kodeeriti: esimene intervjuu – kriminaalhooldaja 1; teine intervjuu – kriminaalhooldaja 2 jne. Vastavalt sellele põhimõtele on toodud vastused. Esimese, kolmanda ja viienda küsimuse kohta koostas autor tabelid. Autor ei kirjutanud kõiki vastused välja. Pikemate vastuste puhul kajastas autor vaid põhilisemat.

1. *Kas olete nõus väitega, et kui õigusrikkuja ise ei soovi seaduskuulekalt käituda, siis teda ei aita kriminaalhooldusametnikud?* Vastused olid järgmised:

Tabel 2. Kriminaalhooldusametnike vastused õigusrikkujate soovi tähtsusest

Kriminaalhooldaja 1	<i>...Ei. Võib aidata. Me motiveerime teda, õpetame tegema õigeid valikuid. Aga lõplik otsus on isiku käes...</i>
Kriminaalhooldaja 2	<i>...Olen nõus. Mul olid sellised kliendid. Nad jätkavad pidevalt joobeseisundis sõitmist, olles juba määratud kriminaalhooldusele...</i>
Kriminaalhooldaja 3	<i>...Olen osaliselt nõus. Meie ülesanne, nagu mina aru saan, seisneb selles, et motiveerida isikut mitte istuma alkoholihoobes rooli...</i>
Kriminaalhooldaja 4	<i>...Olen nõus, kuid siiski vangistus ei tee inimest paremaks. Kui on võimalus rakendada alternatiive, siis tuleb neid kindlasti rakendada.</i>
Kriminaalhooldaja 5	<i>...Olen osaliselt nõus. Esialgu mõned süüdimõistetud ei aktsepteeri käitumiskontrolli karistusena, mõtlevad, et see on kerge karistus...</i>

Intervjuust selgus, et 4 kriminaalhooldusametnikku on nõus sellega, et soov mängib tähtsat rolli õigusrikkuja seaduskuulekas käitumises. Kaks ametnikku on osaliselt nõus; nende põhiliseks argumendiks on see, et kriminaalhooldusametniku ülesanne seisneb selles, et motiveerida õigusrikkujaid õiguskuulekalt käituma, aga viimane valik on siiski tema enda käes. Kokkuvõtvalt leiti, et kui kriminaalhooldusalune ise ei soovi, siis ei aita teda ka kriminaalhooldusametnikud.

Samas üks respondent vastas eitavalt. Tema arvates peab õigusrikkujat motiveerima ja suunama õigele teele ning andma õigusrikkujale valikuvõimaluse. Peab selgitama välja need põhjused, mis tõukasid teda joobes juhtimisele. Respondent ütles, et juhul, kui õigusrikkuja paneb pidevalt toime alkoholijoobe seisundis juhtimise kuritegusid, on tema puhul vaja kasutada muud sekkumist, võib olla isegi vangistust.

Kriminaalhooldusametnike seisukoht oli tegelikult sarnane ja väljendus selles, et kuriteo toime pannud isikuga on vaja teha tööd ja otsida võimalusi tema suunamiseks seaduskuulekale käitumisele. Ainult siis, kui õigusrikkuja soov ei ole vastav ehk ta sooritab pidevalt kuritegusid, käitumiskontroll talle järelkult ei mõju ja peab kohaldama muid karistusi.

2. Karmim karistus joobeseisundis juhtimise eest (antud juhul vangistus) vähendab antud kuriteoliigi toimepanemise protsenti.

Antud väitega nõustus üks respondent. Kolm olid osaliselt nõus. Põhiline seisukoht oli see, et vangistus iseenesest ei ole see karistus, mida tuleb esimese alkoholijoobes sõitmise kuriteo puhul kasutada. Vangistust tuleb rakendada üksnes sel juhul, kui õigusrikkuja on tõestanud, et muud sekkumised temale ei mõju. Kuigi respondendid olid põhiliselt selle väitega nõus, vastasid nad antud küsimusele väga ebakindlalt. Oli näha, et selline karistamisviis nagu vangistus ei meeldi neile.

Kriminaalhooldaja 2

...Tegelikult jah, ma olen sellega nõus. Kuid teisest küljest tuleb inimesele alati anda teine võimalus...

...Ma arvan, et kui isik sõitis alkoholijoobes juba mitmendat korda ja on saanud selle eest karistada, siis tema puhul peab kasutama vangistust, kuna isik on tõestanud, et eelmised sekkumised temale ei mõjunud...

...Kui inimesel on olemas töö, siis tema kardab vangistust rohkem, sest temal on, mida kaotada. Sel juhul mõjub käitumiskontroll nendele väga hästi, kuna nad mõistavad, et kui rikuvad seadust teistkordselt, siis satuvad vanglasse. Nende isikute puhul, kellel ei ole tööd, siis nendel on ükskõik, kas vangistus või kriminaalhooldus. Nad ei karda midagi...

Kriminaalhooldaja 4

...Ma olen rohkem selle poolt, et just karistuse vältimatus vähendab alkoholijoobe seisundis sõitvate isikute arvu. Kui isik teab, et kui ta istub purjuspäi rooli ja teda kindlasti võetakse selle eest kinni, siis vähetõenäoline, et isik oleks istunud rooli sellises seisundis...

...See, et esimese alkoholijoobes sõitmise puhul kohaldatakse vangistust, siis see vähendaks alkoholijoobes sõitvate isikute arvu, kuid see ei ole kõige parem variant...

Kriminaalhooldaja 5

...Tegelikult jah, kuid samas profülaktika mängib väga suurt rolli...

Karistuse karmistamine, näiteks kohe vangistus joobes juhtimise eest, vähendaks joobes sõitmise juhtumeid, kuna praegu mõnedel inimestel puudub süütunne oma kuritegude eest. Arvan, et karmimad karistused paneksid neid roolijoodikuid rohkem mõtlema...

Üks respondent ei olnud nõus, tuues välja argumendi, et karistus ei pea olema karm, vaid peab mõjutama probleemi, mis paneb isikut kuritegusid sooritama.

Kriminaalhooldaja 1:

...Raske vastata. Ükskõik, mis karistust rakendada, tähtis on see, et probleem saaks lahendatud. Võib rakendada rahatrahvi, vangistust, allutamist käitumiskontrollile, üldkasulikke töid, lähtudes karistuse raskusastmest. Karmistamine ei too kasu, toob kasu just õige karistuse meetod konkreetsel juhul...

...Esimese rikkumise puhul on väärtegu, teistkordse joobeseisundis sõitmise puhul on kuritegu. Mina peaksin õigeks seda, et juba esimest korda, kui nad joobes sõidavad, et see on kuritegu ning kasutatakse vastavat sekkumist. Meil esimesest juulist käesolevast aastast on seadusemuudatus ja ka esimest liiklussüütegu joobeseisundi juhtimise eest juba käsitletakse kriminaalkaristusena.

...Tuleb selgitada välja, mis põhjustel isik pani alkoholijoobes sõitmise kuriteo toime ning sellest lähtudes määrata karistus...

Lõppkokkuvõtteks tuleb märkida seda, et karistuse karmistamine vähendaks alkoholijoobes sõitvate isikute arvu, kuid see ei lahenda probleemi tervikuna, vaid ainult osaliselt. Karistusi

tuleb määrata, lähtudes konkreetsest juhtumist, ning rohkem tähelepanu pöörata preventiivsetele meetmetele. Esimese või isegi teistkordse kuriteo sooritamise puhul tuleks vaadata põhjuseid ja vastavalt nendele määrata karistus, soovitatavalt mitte vangistus. Ainult sel juhul võib saavutada häid tulemusi ja vähendada joobes sõitvate isikute arvu.

3. Arvamus selle kohta, kas käitumiskontrollile allutamine on õiglane karistus joobeseisundis juhtimise eest või see on leebe/karm. Antud küsimusele on toodud vastused tabelis 3.

Tabel 3. Kriminaalhooldusametnike arvamus käitumiskontrolli allutamise kui õiglase karistuse kohta joobeseisundis sõitnud isikute suhtes.

Kriminaalhooldaja 1	<i>...Ma arvan, et see on õiglane, eriti esimese liiklussüüteo sooritamise puhul. Teistkordse rikkumise puhul peab ka vaatama mis põhjused olid. Aga kui inimene rikub pidevalt ja sõidab joobes ning neid juhtumeid küll ja küll siis sel juhul peaks olema vangistus...</i>
Kriminaalhooldaja 2	<i>...Ma arvan, et õiglane, aga jällegi, siin tuleb lähtuda sellest, mitu korda isik on pannud antud kuriteo toime. Kui isik jätkab sõitmist joobes, siis tuleb rakendada midagi muud, näiteks vangistust...</i>
Kriminaalhooldaja 3	<i>...Ma arvan õiglane, kuid mitte rohkem kui kaks korda. Samas ma pean ebaõiglaseks, et 0,2 promilli ja 1,5 promilli eest antakse ühesugused karistused, näiteks juhilubade äravõtmine ja käitumiskontrollile allutamine...</i>
Kriminaalhooldaja 4	<i>...Kõik on individuaalne, aga arvan, et see on õiglane karistus. Kuid samas arvan, et võiks konfiskeerida autosid joobes sõitvate isikutelt, järgmine kord inimene mõtleb, kas tasub istuda alkoholijoobes rooli või mitte...</i>
Kriminaalhooldaja 5	<i>...Ma arvan, et esimese alkoholijoobes sõitmise puhul käitumiskontrollile allutamine on hea karistus. Kui isik sooritas kuriteo teistkordselt, siis arvan, et tuleb tellida kohtueelne ettekanne, et selgitada välja millistel põhjustel oli pandud kuritegu. Praegu seda tehakse väga harva...</i>

Tabelis 3 toodud vastustest tuleb välja, et kõik küsitlitud olid nõus, et käitumiskontroll on õiglane karistus joobeseisundis sõitmise eest. Kuid õiglane ei tähenda, et ei ole tähelepanekuid. Vastustest ilmneb, et käitumiskontrollile allutamine on õiglane karistus eriti esimese alkoholihoobes sõitmise puhul, kuid seda ei tasu rakendada nende isikute suhtes, kes pidevalt rikuvad liikluseadust ja sõidavad alkoholihoobes näiteks kolm ja enam korda. Selgitamaks välja, miks pannakse teistkordselt toime alkoholihoobes sõitmise kuritegu, peaks tellima kohtueelse ettekande ning viimasest tulenevalt määrama karistuse. Samas peeti efektiivseks karistuseks autode konfiskeerimist. Lisaks oli pakutud määrata karistusi vastavalt alkoholihoobe raskusastmele, kuna on olemas probleem, et 0,2 ja 1,5 promilli eest antakse ühesugused karistused, mis tundub ebaõiglane.

4. *Kas kriminaalhoolduse rakendamine soodustab seaduskuulekat käitumist?*

Püstitatud küsimusele olid vastused järgmised: neli kriminaalhooldusametnikku nõustusid, kusjuures kaks nendest osaliselt. Need, kes nõustusid, ütlesid välja, et käitumiskontroll aitab inimestel hoiduda uute kuritegude toimepanemisest. Kriminaalhooldusalused teavad, et neid jälgitakse ja nendele on juba määratud karistus, ning uusi rikkumisi ole tahtmist sooritada, kuna sel juhul pööratakse karistus täitmisele. Kriminaalhooldusametnikud, kes olid osaliselt nõus, väitsid, et see sõltub isiku iseloomust, elustiilist ja motivatsioonist.

Kriminaalhooldaja 3

Jah, olen nõus. Kriminaalhoolduse poolt tehtav järelevalve soodustab seaduskuulekat käitumist.

...Mina alati räägin oma kriminaalhooldusalustele, et ma jälgin teid kogu aeg. Ma arvan, et see mõjub väga hästi. Inimene teadvustab endale, et teda jälgitakse, ja ta mõtleb oma tegevustele.

...Kui isikule on määratud käitumiskontroll pooleteiseks aastaks või kolmeks aastaks, siis ta on harjunud sellega, et teda jälgitakse ja ta peab õiguskuulekalt käituma. Ma mõtlen, et see harjumus jääb temaga isegi siis, kui ta on käitumiskontrolli ära kandnud...

Kriminaalhooldaja 4

Jah, olen nõus...Määravaks faktoriks on siiski isiku iseloom ja elustiil. On inimesi, kellele piisab käitumiskontrollile allutamiseist ning tema rohkem ei pane kuritegu toime; on inimesi, kellega tuleb tegeleda palju aega ja lõppude lõpuks tema võib suunata õigele teele. On olemas selline mõiste, mida mina nimetan „pravovoj nigelizm“ (seaduse eiramine). See tähendab seda, et isik võib palju kordi saada karistatud ja kanda vangistust, kuid vabanedes jälle panna kuritegusid toime. Selliste isikute puhul peaks rakendama vangistust ehk isoleerima.

Kriminaalhooldaja 5

*Jah, ainult sel juhul, kui inimesed on ise motiveeritud. Kui ei ole soovi ehk motivatsiooni käituda seaduskuulekalt, siis ei too kasu ka käitumiskontroll...
...On olemas sellised inimesed, kes käituvad seaduskuulekalt kriminaalhoolduse alluvuses oleva aja jooksul, kuid pärast käitumiskontrolli ära kandmist jälle panevad kuriteo toime.*

Üks respondent ei osanud konkreetset vastata:

Kriminaalhooldaja 1

...Siin on jällegi...kõik sõltub inimesest...mõni isik ise soovib käituda seaduskuulekalt, teine ei soovi käituda seaduskuulekalt...

Eeltoodust lähtudes võib teha järelduse, et kriminaalhooldus soodustab seaduskuulekat käitumist, kuid siiski tähtis faktor on isiku iseloom ja elustiil. Kriminaalhooldus ei saa parandada isiku iseloomu, kuid võib siiski proovida muuta isikut õiguskuulekaks. Kriminaalhoolduse eeliseks on see, et õigusrikkujaga tehakse individuaalset tööd ja motiveeritakse teda hoiduma juhtimisest alkoholijoobes. Isik tunneb seda toetust ja üritab järgida kriminaalhoolduse kontrollnõudeid.

5. *Kas on selliseid inimesi, kelle suhtes on kasutu rakendada käitumiskontrolli, kuna see ei mõju neile?* Antud küsimusele on toodud vastused tabelis 4.

Tabel 4. Kriminaalhooldusametnike vastused viiendale küsimusele

Kriminaalhooldaja 1	<i>Jah, minu praktikas on olnud selliseid inimesi. Tavaliselt need isikud on psüühikahäirega. Need isikud elavad oma maailmas, nende puhul tuleb rakendada ravi...</i>
Kriminaalhooldaja 2	<i>Jah, on... Mul oli üks klient, kelle jaoks käitumiskontroll oli vähetähtis, tema ei võtnud seda tõsiselt... Mille tulemusena sattus vanglasse...</i>
Kriminaalhooldaja 3	<i>Jah. On inimesi. Eriti esineb see inimestel vanuses üle 40, kuna nad ei ole nõus kuulama... Nad on oma käitumises kindlad ja teavad, mida nad võivad teha, mida ei või... Noori on lihtsam motiveerida.</i>
Kriminaalhooldaja 4	<i>Jah, on olnud, kuid neid ei olnud palju.</i>
Kriminaalhooldaja 5	<i>Jah, on olnud sellised kliendid, eriti need, kellele määrati käitumiskontroll juba kolmandat või enamat korda... Tegelikult nende isikutega on väga raske töötada, kuna nad ei võta seda karistust tõsiselt...</i>

Kõik kriminaalhooldusametnikud olid seisukohal, et on selliseid isikuid, kellele on kasutu rakendada käitumiskontrolli. Sellest võib järeldada, et on isikuid, kelle suhtes peab rakendama teistsugust sekkumist.

3.2.2 Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste vastused

Järgmisena toob autor välja kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste vastused. Kokku on 13 intervjuu küsimust. 3 esimest küsimust puudutasid isikute karistuste arvu mootorsõiduki joobeseisundis juhtimise eest. Ülejäänud 10 olid esitatud eesmärgiga selgitada välja, kuidas suhtuvad kinnipeetavad ja kriminaalhooldusalused käitumiskontrolli. Sarnaselt kriminaalhooldusametnikega kodeeriti intervjuud toimumise järgi: esimese intervjuu puhul kriminaalhooldusalune või kinnipeetav 1; teise intervjuu puhul kriminaalhooldusalune või kinnipeetav 2 jne. Vastustest parema ülevaate andmiseks on toodud joonised ja tabelid.

Küsitletud kinnipeetavate vastustest tuleb välja, et keskmiselt on kinnipeetavatel rohkem kui 4 karistust jooeiseisundis juhtimise eest. Kõige suurem vangistuste arv ühe kinnipeetava kohta on 3 korda. Enne vangistust olid kõik need kinnipeetavad määratud käitumiskontrollile keskmiselt 2 korda.

1) *Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste osalemise aktiivsus oma hoolduskava koostamisel.* Antud küsimuse puhul autor toob vastused välja tabelis 5.

Intervjuust selgus, et enamik kinnipeetavatest osales oma hoolduskava koostamisel rohkem passiivselt kui aktiivselt. See tähendab seda, et kinnipeetavad ei olnud huvitatud oma hoolduskava koostamisest ning koostööst kriminaalhooldajaga. Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste aktiivsust hoolduskava koostamisel paluti väljendada 11-pallilisel skaalal, kus 0 tähendas osalemist ükskõikselt ja 10 väga aktiivselt.

Tabel 5. Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste hinnang aktiivsuse kohta hoolduskava koostamisel

Kinnipeetav 1	2	Kriminaalhooldusalune 1	10
Kinnipeetav 2	7	Kriminaalhooldusalune 2	8
Kinnipeetav 3	5	Kriminaalhooldusalune 3	7
Kinnipeetav 4	5	Kriminaalhooldusalune 4	10
Kinnipeetav 5	6	Kriminaalhooldusalune 5	9
Kinnipeetav 6	10	Kriminaalhooldusalune 6	7
Kinnipeetav 7	5	Kriminaalhooldusalune 7	8
Kinnipeetav 8	2	Kriminaalhooldusalune 8	8
Kinnipeetav 9	1	Kriminaalhooldusalune 9	9

Hinnangute põhjal on keskmine aktiivsuse hinnang kinnipeetavate seas 4,7, mis näitab seda, et kinnipeetavatel enamasti ei olnud huvi koostööks ja vajalike tegevuste täitmiseks. Kinnipeetavate seas aga oli kaks isikut, kes hindasid oma aktiivsust kõrgelt – 7 ja 10. Antud hinnangutes ei olnud autoril alust kahelda, kuna intervjuu käigus selgus, et üks nendest oli alkoholisoolestuses ja ei saanud loobuda alkoholist ning vajab ravi. Teisel respondendil tekkis

olukord, et pidi tööl käima, kuna maksis oma korteri eest. Mis puudutab kriminaalhoolduselid, siis nende puhul aktiivsus hoolduskava koostamisel oli kõrgem kui kinnipeetavatel. Keskmise aktiivsuse hinnang kriminaalhooldusaluste seas oli 8,4. See näitab, et kriminaalhooldusalustel oli juba käitumiskontrolli alguses arusaam, et tuleb teha tööd nii endaga kui ka oma kriminaalhooldajaga, et saavutada tulevikus paremaid tulemusi. Antud küsimus oli esitatud eesmärgiga selgitada välja, mida kinnipeetavad ja kriminaalhooldusalused ise enda kohta arvavad. Kui hinnang aktiivsuse kohta oli madal, siis oli see märgiks, et isik eriti ei püüdnud anda endast kõike võimalikku koostööks ja karistuse tulemuslikuks kandmiseks.

2) Mis põhjustel ei saanud hoolduskavas püstitatud eesmäärke täita ning rikuti kontrollnõuded?

Antud küsimus oli suunatud kinnipeetavatele, kuna kriminaalhooldusalustel pidid kõik eesmärgid olema täidetud (vastasel juhul oleks nende karistus pööratud täitmisele).

Intervjuust selgus, et kahel kinnipeetaval ei õnnestunud ära teha nendele määratud üldkasulikke töid (ÜKT).

Kinnipeetav 1

...Ma ei viitsinud teha üldkasulikke töid tasuta... See on täiesti mõttetu... See töö ei meeldinud mulle... Pidin ise tööl käima, et raha teenida.

Kinnipeetav 2

Ei jõudnud üldkasulikke töid ära teha... Tegelikult mul ei olnud aega... Pidin ise tööl käima.

Ühel kinnipeetaval olid probleemid registreerimisega – ei käinud mõned korrad ennast oma kriminaalhooldusametnikule märkimas, tuues põhjuseks, et ta tegi tööd ja tal ei olnud aega registreerimas käia. Teine kinnipeetav ei saanud ära maksta rahalist karistust:

Kriminaalhooldusalune 8

...Ma täitsin kõiki neid ülesandeid, aga ma ei maksnud trahve (joobeseisundis juhtimise eest)... Trahvid olid liiga suured... Lisaks pidin maksma üürikorteri eest... Lihtsalt ei olnud raha kuskilt võtta, et ära maksta kõik hagid ja võlad...

Ülejäänud 5 kinnipeetavat sattusid vanglasse, kuna sõitsid uuesti autoga alkoholihoobes. Kusjuures mõned isikud, kes istusid alkoholihoobes rooli, ei osanud selgelt öelda, miks nad seda tegid. Põhiliseks vastuseks oli, et ei mõeldud tagajärgedele ja vahelejäämise võimalusele.

Kinnipeetav 1

Jõime sõpradega... Ja tekkis äkkmõte, et on vaja kuhugi sõita... Mina istusin rooli. (See isik samuti ei soovinud ÜKT täita.)

Kinnipeetav 4

...Olin alkoholihoobes ning tahtsin autoga kihutada... Ma ei mõelnud tagajärgedele... Ma ei saanud ennast kontrollida... Auto oli kõrval... Mina istusin ja sõitsingi.

Mõned kinnipeetavad istusid alkoholihoobes rooli teatud asjaolude tekkimise tõttu.

Kinnipeetav 5

Läksin tülli oma naisega... Hakkasin jooma õlut ja tundsin, et ei saa rohkem kodus olla... Oli pingeline keskkond... Tahtsin kuhugi ära sõita... Ma mõtlesin, et vahele ei jää... aga... politsei pidas mind kinni.

Kinnipeetav 6

Jõime seltskonnas alkoholi... Siis mulle pakuti raha, et mina viiksin autoga paar isikut ühte kohta... Ma nõustusin... Ei tea, miks... Olen kergesti mõjutatav.

Intervjuus selgus, et peamised põhjused, miks isikud kriminaalhoolduse all oldud aja jooksul panid uuesti toime õigusrikkumisi, on:

- Suhtumine käitumiskontrolli. Kaks respondenti eirasid kriminaalhoolduse kontrollnõudeid, õigustades ennast, et nendel olid oma tegemised või töö, mistõttu nad ei viitsinud täita nendele pandud kohustusi – ÜKT.
- Konkreetsest situatsioonist tulenevad tagajärjed. See tähendab seda, et tekib mingisugune situatsioon (näiteks tüli lähedastega pluss alkoholijoobe seisund või alkoholijoobe seisund pluss soov autoga sõita) ning isik istub purjuspäi rooli.
- Väga raskeks asjaoluks on see, et isik on alkoholijoobes ja ta ei suuda oma mõtteid kontrollida. Isik ei mõtle tagajärgedele, ta teeb seda, mida tahab. Seega isikut on väga raske mõjutada ja suunata seaduskuulekale käitumisele. Kaines seisundis isik võib-olla tahab olla seaduskuulekas ning kahetseb oma tegusid, kuid joobeseisundis isik enam ei oska oma tegude eest vastutada.

3) *Kriminaalhooldusametnike töö kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste seisukohast.*
Antud küsimuse puhul on lisaks toodud tabel 6.

Kinnipeetavate seisukoht kriminaalhooldusametnike töö suhtes on üldiselt positiivne. 7 kinnipeetavat ütlesid, et nende kriminaalhooldajad tegid oma tööd väga hästi. Kinnipeetavate sõnul olid kriminaalhooldusametnike põhiliseks meetodiks klientidega töötamisel vestlused, mis aitasid hoiduda kõrvale alkoholi tarbimisest ja joobes sõitmisest.

Üks kinnipeetav väitis, et tema kriminaalhooldaja ei teinud midagi. Kuid küsimusele, mida kriminaalhooldaja peaks tegema, ei osanud kinnipeetav vastata. Seega on autoril piisavalt alust arvata, et kinnipeetav väljendas oma seisukohta mitte objektiivselt.

Kriminaalhooldusalused andsid samamoodi oma kriminaalhooldajate tööle väga positiivse hinnangu. Põhiliselt ütlesid kriminaalhooldusalused, et kriminaalhooldaja peamised töömeetodid on vestlused, soovitusel ja sotsiaalprogrammid.

Kriminaalhooldusalune 4

...Peale vestlust ma ei mõtle halbadele asjadele... Mul on hea meel, et meil on koostöö minu kriminaalhooldajaga.

Hinnangute väljaselgitamiseks oma kriminaalhooldusametnike töö kohta palus autor vastajaid hinnata ametnikke 11-pallisel skaalal, kus 0 tähendas, et ametnik tegi tööd halvasti, ja 10, et tegi tööd suurepäraselt. Uurimuses osalejad panid oma hindeid vastavalt oma arvamusele üheteistkümne palli skaalal.

Tabel 6. Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste hinnang kriminaalhooldusametniku tööle

Kinnipeetav 1	10	Kriminaalhooldusalune 1	10
Kinnipeetav 2	8	Kriminaalhooldusalune 2	10
Kinnipeetav 3	10	Kriminaalhooldusalune 3	10
Kinnipeetav 4	10	Kriminaalhooldusalune 4	10
Kinnipeetav 5	10	Kriminaalhooldusalune 5	10
Kinnipeetav 6	10	Kriminaalhooldusalune 6	10
Kinnipeetav 7	10	Kriminaalhooldusalune 7	9
Kinnipeetav 8	0	Kriminaalhooldusalune 8	10
Kinnipeetav 9	<i>Ei oska öelda</i>	Kriminaalhooldusalune 9	10

Lähtudes hinnangutest ülaltoodud tabelis 6, tuleb välja, et suur osa nii kriminaalhooldusalustest kui ka kinnipeetavatest, kes enne vangistust olid määratud käitumiskontrollile, on väga rahul oma kriminaalhooldusametnike tööga. Siit võib järeldada, et probleem on joobes juhtinud isikutes ja nende motivatsioonis käituda seaduskuulekalt.

4) Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste panus oma hoolduskavas püstitatud eesmärkide saavutamiseks.

Intervjuus selgus, et mõned kinnipeetavad, kes rikkusid kriminaalhoolduse kontrollnõudeid, pingutasid palju käitumiskontrolli kohustuste järgimiseks ehk nende panus oma hoolduskavast tulenevate eesmärkide saavutamisse oli suur.

Kinnipeetav 2

Ma täitsin kõiki ülesandeid... Käisin märkimas ennast kord kuus... Täitsin ÜKT, kuid pidin ka oma tööol olema... (rikkus ÜKT kohustuse täitmist)

Kinnipeetav 3

Tegelesin oma alkoholiprobleemiga... Käisin ravil ja sain ampulli üheks aastaks... Siis ei joonud... Pärast ühe aasta möödumist jõin alkoholi... Ja sõitsingi autoga... (istus alkoholijoobes rooli)

Kinnipeetav 5

Ma arvan, et tegin päris palju... Maksin trahve... Käisin registreerimas ja täitsin muid kohustusi... (istus alkoholijoobes rooli)

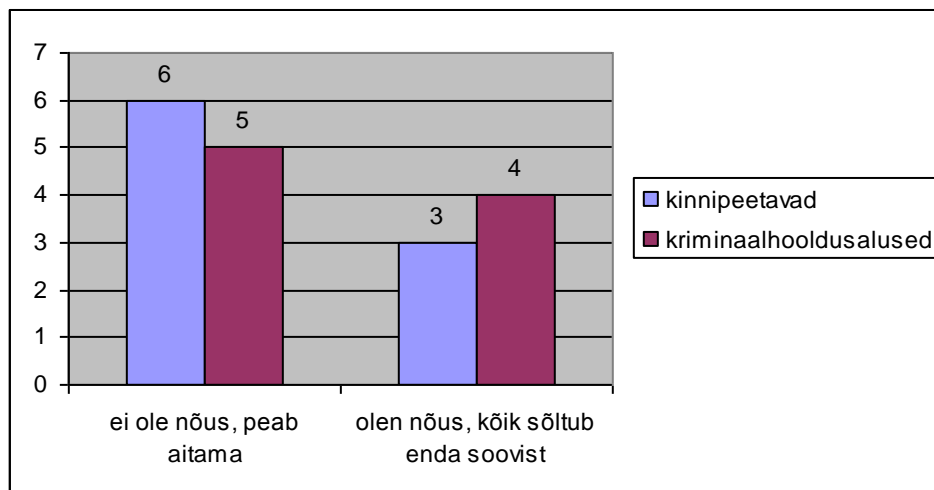
Ülejäänud kinnipeetavad nõustusid, et nende panus oma hoolduskavast tulenevate ülesannete täitmisel oli väike. Üldiselt võib järeldada, et kinnipeetavad, kelle sõnul nende panus oli suur, ei arvestanud seda, et tegelikult võiks teha rohkem. Intervjuust oli näha, et nad pigem kaldusid ennast õigustama, et nendel oli töö või alkoholiprobleemid, mistõttu nad ei täitnud kontrollnõudeid.

Enamus kriminaalhooldusalustest on üldiselt seisukohal, et täidavad kõiki kontrollnõudeid ja kohustusi, seega nende panus on kõrge. Üks kriminaalhooldusalustest võõrutas ennast alkoholi tarvitamisest, ülejäänud käivad ennast registreerimas, ei riku seadust js osalevad sotsiaalprogrammides. Isiku panust on väga raske mõõta. Mõni isik arvab, et juhul, kui ta rikkus kriminaalhoolduse kontrollnõudeid ainult paar korda, siis see ei tähenda, et tema panus oli väike. Teine isik aga nii ei arva. Seega autor ei saa sellest küsimuse vastustest objektiivseid järeldusi teha.

5) *Kui õigusrikkuja ise ei avalda soovi käituda seaduskuulekalt, siis ei aita ka kriminaalhooldus.* Antud küsimuse puhul on toodud joonis 4.

Intervjuus oli antud lause esitatud väitena, millega kriminaalhooldualuste ja kinnipeetavate ülesandeks oli nõustuda või mitte ja võimalusel põhjendada oma arvamust. Andmete põhjal

(joonis 4) on enamik kinnipeetavatest ja kriminaalhooldusalustest seisukohal, et kriminaalhooldusametnikud peavad õigusrikkujat õiguskuulekale käitumisele suunama ja motiveerima isegi siis, kui ta ise ei avalda selleks soovi. Mõned arvavad vastupidi: kui isikul ei ole soovi, siis keegi ei saa teda motiveerida peale iseenda.

Joonis 4. Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste vastused viiendale küsimusele

Tegelikult on see väga raske küsimus. Enamik kinnipeetavatest ja kriminaalhooldusalustest arvavad, et kriminaalhooldusametnikud peavad suunama õigusrikkujat seaduskuulekale käitumisele sellest hoolimata, et viimastel ei ole selleks soovi. Kui lisada siia kriminaalhooldusametnike arvamused, tuleb kokkuvõtteks öelda, et on inimesi, kellel alguses ei ole soovi käituda seaduskuulekalt. Selliste isikute suhtes tasub rakendada meetodeid, mis saaksid isikut motiveerida ja suunata õiguskuulekale käitumisele. Üheks selliseks meetmeks on käitumiskontrollile allutamine, kuid ei ole kindel, et see annab häid tulemusi. Samas peab arvestama isikute retsidiivsust: kui isik paneb kuriteo toime juba kolmandat ja enamat korda, siis sel juhul peab rakendama muud sekkumist.

6) *Mida on võimalik rakendada joobeseisundis sõitvate isikute suhtes, et vältida sama süüteo toimepanemist?*

Intervjuust selgus, et kinnipeetavatest ainult kolm väitsid, et midagi ei saa rakendada, kuna see on puhtalt isiklik asi ning ainult isiku enda otsustada, kas sõita alkoholijoobes või mitte.

Viis kinnipeetavat kaldusid selle poole, et parem oleks rakendada käitumiskontrolli, kuna viimasest on rohkem kasu kui vangistusest. Kusjuures pakkumiste seas olid ka psühholoogilised nõustamised ja spetsiaalsed õppekavad, mille sisuks võiks olla „roolijoodikute“ probleemi väljaselgitamine ja edaspidine töö probleemi lahendamiseks.

Ainult üks kinnipeetav pakkus välja vangistuse, öeldes, et ta ei pea kriminaalhooldust karistuseks. Kinnipeetav ütles, et vangistus aitas tal vabaneda alkoholisõltuvusest, seega arvab, et vangla mõjus talle positiivselt.

Hoopis erinevad tulemused tulid välja kriminaalhooldusaluste seas. Nemad kaldusid rohkem selle variandi poole, et tegelikult ei saa midagi rakendada, kuna kõik sõltub inimesest. Üks lisas, et ei saa midagi rakendada, selliseid asju ei tehta sunniviisiliselt, peab olema isiku soov ja psühholoogide abi. Ainult üks kriminaalhooldusalune ütles, et ei teeks sellist kuritegu suurte trahvide tõttu.

Sellest võib järeldada, et vangistuses olevad isikud mõistavad, et käitumiskontroll on nende jaoks parem karistus. On üsna tõenäoline, et nad rääkisid sellest ausalt, arvatavasti on see soov kanda karistust vabaduses.

7) Mida karmim karistus joobeseisundis sõiduki juhtimise eest, seda väiksem antud rikkumise toimepanemise protsent. Antud väite puhul tähendab karmim karistus vangistust. Kui autor küsitles respondente, täpsustas ta, mida mõeldakse karmima karistuse all.

Intervjuust selgusid järgmised asjaolud: 8 kinnipeetavat vastasid eitavalt ehk nende seisukoht on, et karistuse karmistamine ei vähendaks joobes sõitvate isikute arvu. Sealdures 4 kinnipeetavat väitsid, et antud karistuse karmistamine mõjuks üksnes nendele isikutele, kes pole kunagi vanglas istunud.

Kinnipeetav 3

Jah... See, kes pole vanglas käinud, siis temale mõjuks, minule küll mitte...Minu arust need, kes on vanglas istunud, ei karda siia sattuda...

Kinnipeetav 4

Jah, vähendaks, kuid minule see ei mõjuks... Kui joobes sõitmise eest oleks kohe vangistus, mind see küll ei takistaks... Siin on vaja midagi muud...

Üks kinnipeetav ütles, et talle see kindlasti mõjuks ja hoiaks uutest kuritegudest eemale. Teda eristas teistest kinnipeetavatest see, et ta on rahuliku iseloomuga ja tal on plaanid edasi õppima minna. Seega vangistus on talle suureks takistuseks ja loomulikult antud karistus hoiab teda uuest kuriteost eemale.

Kriminaalhooldusaluste seas on levinud teine arvamus, et karistuse karmistamine siiski tooks kaasa alkoholijoobes juhtide arvu vähenemise. Sellise seisukoha ütlesid välja 7 kriminaalhooldusalust, kusjuures 6 nendest ei ole kunagi vanglas istunud.

Kaks kriminaalhooldusalust, kes vastasid eitavalt, olid kandnud karistust vanglas ja nende seisukoht oli tegelikult sarnane kinnipeetavate seisukohaga: „vangistus ei hoiaks mind uuest kuriteost eemale; see mõjuks rohkem nendele, kes ei ole vanglas istunud“.

8) Arvamus selle kohta, kas käitumiskontrollile allutamine õiglane karistus joobeseisundi juhtimise eest või mitte.

Intervjuust kinnipeetavatega tuli välja, et 8 nendest peavad käitumiskontrollile allutamist õiglaseks karistuseks. Enamik vastanutest väitsid, et kriminaalhooldusest on kasu, kuna kriminaalhooldusametnikud õpetavad hoiduma uutest kuritegudest ja motiveerivad käituma seaduskuulekalt. Mõned kinnipeetavad lisasid, et parem oleks välja mõelda mingisugune õppekava, mille kohaselt saaks õppida. Samas üks kinnipeetav pakkus välja, et kriminaalhooldusosakonnas peaks olema ka psühholoog, et temaga saaks rääkida oma probleemidest, mis võivad viia kuriteo sooritamiseni.

Kõik kriminaalhooldusalused nõustusid sellega, et käitumiskontroll on õiglane karistus. Muid ettepanekuid karistuste kohta välja öelnud. Oli tehtud kaks tähelepanekut:

Kriminaalhooldusalune 4

Jah, õiglane... Aga samas tuleb arvestada joobeastmeid... Ja karistada rohkem neid, kellel on rohkem promille...

Kriminaalhooldusalune 6

Normaalne, selle karistusega olen täiesti nõus... Halb on see, et siin ravitakse tagajärge, mitte aga põhjust... Meiega peaksid rohkem tegelema psühholoogid, rääkima meiega, aitama ja lahendada probleeme.

9) *Käitumiskontrolli mõjuvus.* Antud küsimuse puhul on lisaks toodud joonised 5 ja 6.

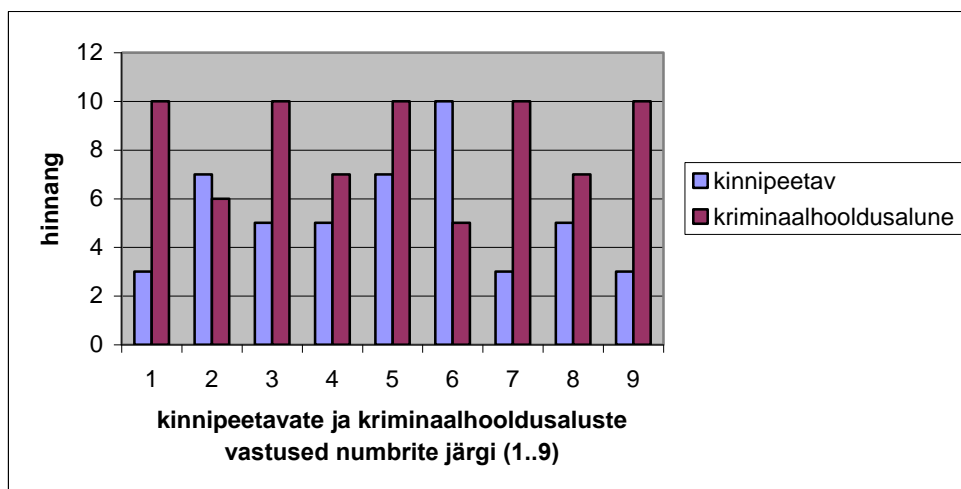
Käitumiskontrolli mõjuvusest rääkisid kinnipeetavad pigem negatiivsetes värvides. Ainult kolmele kinnipeetavale mõjus käitumiskontroll positiivselt, motiveeris isikuid mitte sooritama uusi kuritegusid ja käituma õiguskauale. Kolm kinnipeetavat ütlesid, et käitumiskontroll mõjus neile neutraalselt ehk nad ei tundnud kriminaalhooldusest mingisugust kasu. Ülejäänud kolm olid seisukohal, et käitumiskontroll mõjus nendele pigem negatiivselt, kuna võttis neilt tööaega. Üks kinnipeetav ütles, et ei pea kriminaalhooldusametniku juures käimist üldse vajalikuks.

Huvitav on see, et needsamad kinnipeetavad rääkisid käitumiskontrollile allutamisesest kui õiglasest karistusest ning sellest, et see toob suuremat kasu kui vangistus. Kui kinnipeetavad rääkisid käitumiskontrollist kui eraldiseisvast karistusest, tuli välja, et viimane mõjub pigem neutraalselt või isegi negatiivselt.

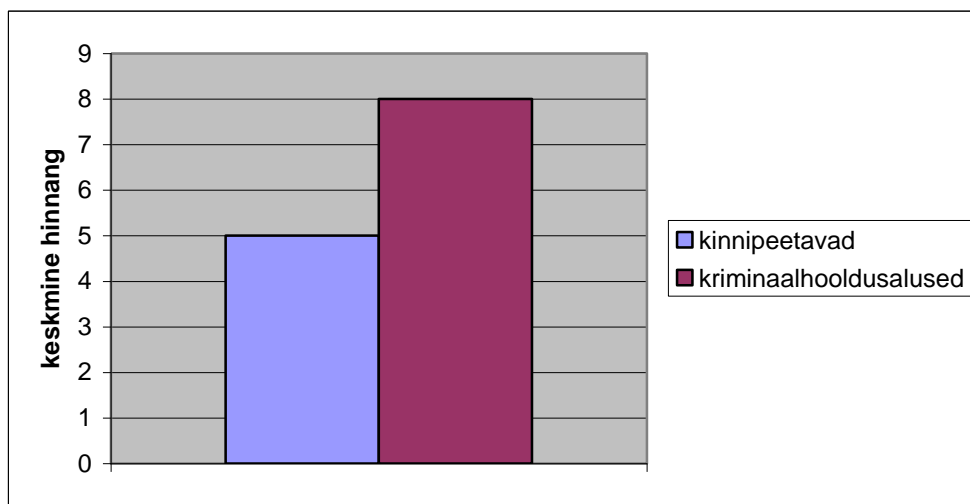
Intervjuust selgus, et käitumiskontroll mõjub kriminaalhooldusalustele pigem positiivselt. 8 kriminaalhooldusalust ütlesid, et vestlused kriminaalhooldusametnikuga ja sotsiaalsed programmid aitavad hoiduda uutest kuritegudest. Kuigi leidis ka üks kriminaalhooldusalune, kelle jaoks see karistus on neutraalne ning kes tunnistas, et talle ei meeldi oma

kriminaalhooldusametniku juures käia, tema jaoks on see mõttetu. Põhjenduseks on see, et kriminaalhooldajaga rääkimine iseenesest ei too mingisugust kasu, kuna isik vajab võib-olla hoopis spetsialisti (näiteks psühholoogi) abi seoses moraalsete või hingeliste probleemidega. Arvamusi käitumiskontrolli mõju kohta hinnati 11-pallilisel skaalal, kus 0 tähistas negatiivset mõju, 10 positiivset ja 5 võimaldas jääda neutraalseks (joonis 5).

Negatiivne mõju 0.....5 (neutraalne).....10 positiivne mõju

Joonis 5. Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste hinnang käitumiskontrolli mõjuvusele

Joonis 6. Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusametnike hinnang käitumiskontrolli mõjuvusele
Lähtudes eeltoodud andmetest (joonis 5, 6) võib järeldada, et kriminaalhooldus mõjub kriminaalhooldusalustele positiivselt ning kinnipeetavatele negatiivselt või neutraalselt.

Kusjuures antud mõju on positiivne nendele isikutele, kes enda arvates aktiivselt oma hoolduskava koostamisel osalesid.

10) Mis hoiab kriminaalhooldusaluseid uusi kuritegusid toime panemast? Antud küsimus on suunatud ainult kriminaalhooldusalustele.

Intervjuust selgus, et enamik (7 isikut) kriminaalhooldusalustest vanuses 28-45 ei pane uusi kuritegusid toime, kuna nende toimepanemist hoiavad ära pere ja töö. Kaks kriminaalhooldusalust vanuses 21-23 ütlesid, et neid hoiab uusi kuritegusid toime panemast hirm vangistuse ja lisakaristuste ees. Sellest järeldub, et suures osas hoiavad uutest kuritegudest eemale eluväärtused ja majanduslik heaolu, näiteks peresuhted ja töökoht.

3.3 Analüüs ja järeldused

Uurimusest selgus, et enamus kriminaalhooldusametnikest, kinnipeetavatest ja kriminaalhooldusalustest olid **osaliselt nõus sellega, et isikul, kellel pole soovi käituda seaduslikult, pole ka abi kriminaalhooldusametnikest.** Kriminaalhooldusametnikud märkisid, et tuleb motiveerida ja suunata õigusrikkujaid õiguskuulekale käitumisele, mis on põhiline kriminaalhoolduse eesmärk. Peab meeles pidama, et suunata ei saa kogu aeg. Kui kriminaalhooldusaluselt ei tule vastavat tagasisidet, siis järelikult ei ole tal käitumiskontrollist kasu. Samas kriminaalhooldusametnike sõnul on joobeseisundis sõitvad isikud selles suhtes raske kontingent, et kaines olekus on nad seaduskuulekad kodanikud, kuid alkoholijoobes ei mõtle tagajärgedele ja istuvad joobeseisundis rooli. Seega karistuse määramisel peab lähtuma konkreetsetest joobeseisundis sõitmise põhjustest.

Intervjuust selgus, et kriminaalhooldusalused, kelle karistus pöörati täitmisele (kinnipeetavad), ei osalenud aktiivselt oma hoolduskava koostamisel ehk nad ei tundnud selle vastu huvi. Kriminaalhooldusalused aga vastupidi suhtusid oma hoolduskavasse suurema aktiivsusega ja täitsid kõik nendele pandud kohustusi. Antud asjaolu iseloomustab kriminaalhooldusaluseid kui isikuid, kel on suurem motivatsioon käituda vastavalt hoolduskavas püstitatud eesmärkidele. Lähtudes eeltoodust, teeb autor järelduse, et esimene **hüpotees sai kinnitust**

ehk käitumiskontroll on tulemuslikum nende isikute suhtes, kellel on soov seaduskuulekalt käituda.

Intervjuust selgus, et enne süüdimõistva kohtuotsuse tegemist joobeseisundis mootorsõidukit juhtinud isiku suhtes võiks tellida kohtueelse ettekande, et selgitada välja kuriteo toimepaneku põhjused. See aitaks kohtul valida kõige otstarbekama karistuse. Kõik kriminaalhooldusametnikud väljendasid seisukohta, et käitumiskontrolli ei tuleks kohaldada nende alkoholihoobes sõitnud isikute puhul, kellele määrati antud karistus kolmandat või enamat korda, kuna sel juhul on kriminaalhooldusalusega väga raske koostööd teha, ta ei võta seda tõsiselt.

Intervjueeritavate sõnul **vähendab karistuse karmistamine (antud töö raames vangistuse kohaldamine) antud kuriteo toimepanemise protsenti.** Kuid sellel on ka teine külg. Andmete põhjal nimetatud **karistuse karmistamine ei toimi nende isikute suhtes, kes on kunagi vanglas istunud.** Varem vanglas karistust kandnud isikud ei karda vangistust ning karistuse karmistamine ei mõjuks neile. Samas vangistuse kohaldamine peaks olema viimasena kasutatav sekkumismeede, kuna joobeseisundis mootorsõidukit juhtinud isikute puhul on vaja kindlaks teha, mis põhjustel on kuritegu toime pandud. Karistus tuleb määrata põhjustest lähtuvalt. Uuringu käigus selgus, et karistuse vältimatus oleks parem variant, vähendamaks joobeseisundis sõitvate isikute arvu. Seega, autor tõestas oma teise hüpoteesi üksnes osaliselt. **Vangistuse kohaldamine tõesti hoiab alkoholihoobe seisundis sõitvaid isikuid uutest kuritegudest eemal, kuid ainult kindlaks määratud kontingendi puhul** (kes ei ole istunud vanglas).

Uuringu käigus selgus, et kinnipeetavad ja kriminaalhooldusametnikud on rahul käitumiskontrolli kui sekkumismeetmega mootorsõiduki joobeseisundis juhtimise puhul ning peavad seda õiglaseks karistuseks. Tehti ka ettepanekuid, et karistuse määramisel lähtuks kohus alkoholihoobe raskusastmest, millisel juhul oleks karistuse määramine õiglasem. Samas aga on kinnipeetavate seas suurem osa neid, kes arvavad, et käitumiskontrollist kui karistusest ei ole kasu. Käitumiskontroll **mõjus kinnipeetavatele (suuremale osale) pigem kas neutraalselt või negatiivselt.** Kriminaalhooldusaluste **mõjub käitumiskontroll pigem**

positiivselt ning vestlused kriminaalhooldusametnikuga aitavad uutest kuritegudest eemale hoida.

KOKKUVÕTE

Lõputöö autor leiab, et töös püstitatud eesmärgid on täidetud. On avatud alkoholijoobe seisundis mootorsõidukit juhtinud isikute mõiste ja taust, mille kohaselt alkoholijoobe seisundis juht Eestis on isik, kellel alkoholisaldus on 0,1 milligrammi või rohkem või alkoholisaldus veres 0,2 promilli või rohkem ning kelle käitumises ilmnevad häiritud kehalised reaktsioonid tarbitud alkoholist. Lõputöös on kajastatud sekkumise vormid mootorsõidukit joobeseisundis juhtinud isikute suhtes.

Läbiviidud uuringust lähtudes on tõestatud kaks hüpoteesi, kusjuures teine hüpotees leidis kinnitust osaliselt. Uuringu käigus sai selgeks, et juhul, kui isik on motiveeritud suunama ennast õiguskuulekale käitumisele, on käitumiskontroll tema suhtes üks paremaid karistusmeetmeid, mis mõjutaks kriminogeensete riskide vähendamist. Lisaks sellele, intervjuueeritavate sõnul tuleb välja, et vangistuse kohaldamine mootorsõiduki joobeseisundis juhtimise eest vähendaks samalaadse kuritegude toimepanemist nende isikute poolt, kes ei ole kunagi vanglas karistust kandnud.

Esimese hüpoteesiga üritas autor näidata, et isiku motivatsioonile tuleb pöörata erilist tähelepanu. Kui isikul on soov ennast õiguskuulekale käitumisele pöörata, siis tema puhul on tulemuslikum kohaldada käitumiskontrolli. Antud juhul tuleb käsitleda soovi olemasolu või puudumist kui uue kuriteo sooritamise tõenäosust vähendavat või suurendavat faktorit. Tuleb välja selgitada õigusrikkuja soov ennast õiguskuulekale käitumisele pöörata. Seega, autor teeb **ettepaneku**: enne süüdimõistva kohtuotsuse tegemist tellida kohtueelseid ettekandeid kuriteo toimepanemise põhjuste ning isiku motivatsiooni väljaselgitamiseks.

Teise hüpoteesiga soovis autor tõestada, et vangistuse kohaldamine hoiab alkoholijoobes sõitvaid isikuid korduvkuritegudest. Hüpotees leidis kinnitust vaid osaliselt. Esiteks, alkoholijoobes isikud ei mõtle oma tegevusele. Seega nad ei oska oma tegevusi kontrollida ja äkkmõtte tagajärjel võivad purjuspäi rooli istuda. Vähetõenäoline, et isik hakkab võimalikest karistustest mõtlema. Teiseks, varem joobeseisundis juhtimise eest vangistusega karistatud ei pea vangistust enda jaoks faktoriks, mis hoiaks ära uue samalaadse kuriteo toimepanemise.

Seega, autor teeb ettepaneku: varem karistatud mootorsõidukijuhtide suhtes pärast vangistust sagedamini kohaldada konfiskeerimist (KarS § 83).

Lõpetuseks rõhutab autor veelkord, et karistuse määramiseks alkoholijoobes sõitnud isikute suhtes peab lähtuma konkreetse isiku juhtumist, tema korduvkuritegevusest ja motivatsioonist muutuda seaduskuulekaks.

РЕЗЮМЕ

Работа написана на эстонском языке и состоит из 54 страниц. Целями настоящей работы являются: дать определение, кто такие водители в нетрезвом виде; выяснить какие вмешательства применяются в отношении названных лиц; определить в каких случаях подчинение контролю за поведением влияет на уменьшение криминальных рисков и увеличение защитных факторов от новых преступлений; выяснить, как оценивают поднадзорные применение заключения: удерживает это от новых преступлений или нет.

Работа состоит из 3 основных глав. Первые две – теоретические и сосредотачиваются на проблемах связанные с водителями в нетрезвом виде. Автор приводит возможные вмешательства к данным нарушителям. Третья глава является исследовательской и концентрируется на анализе результатов полученных в результате проведенного исследования.

Для проведения исследования автор работы использовал полуструктурированное интервью. В работе поставленные две гипотезы нашли подтверждение, причем одна из них частично. В работе использовано 32 источника.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Eesti rahvuslik liiklusohutusprogramm aastateks 2003 – 2015. 2003. Maanteeamet. http://www.mnt.ee/atp/failid/Uus%20LO%20programm_19.03.03.doc 10.04.2009

Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. 22 veebruar 2007 määrus nr 15. RTL 2009, 36, 473

Exchange of experience and good practices for the development of a probation service. International Conference 2003 May 31 - 2 June. Sofia: Rodina Hotel

Freeman, J., Liossis, P., Schonfeld, C., Sheehan, M., Siskind, V., & Watson, B. 2006. The self-reported impact of legal and non-legal sanctions on a group of recidivist drink drivers. Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour, 9, 53-64

Hilborn, J. 2007. Ülevaade Kuriteoennetuse planeerimisest. Tallinn: Justiitsministeerium

I ja II kohtuastme statistika. 2007. Justiitsministeerium. <http://www.nc.ee/?id=887> 30.04.2009

Joobeseisundi tuvastamise ja joobeastme määramise ning joobeastme määramise otsuse vaidlustamise kord. 2 aprilli 2001. a määrus nr 120. RT 2001, 35, 196.

Kalmthout, A. M., Roberts J. ja Vinding S. 2003. Probation and Probation Services in the EU accession countries. Netherlands: Tilburg University

Karistusseadustik¹. 6. juuni 2001.a. RT I 2009, 19, 114.

Kriminaalhooldus. 2008. Justiitsministeerium. <http://www.vangla.ee/krimh> 10.04.2009

Kriminaalhooldusseadus. 17. detsember 1997. RT I 2008, 17, 18.

Kriminaalhooldusosakondade aasta statistika. 2009. Justiitsministeerium.
<http://www.vangla.ee/12114> 19.01.2009

Raska E. IX. 1997. The sociodynamics of crime. In Crime and criminology at the end of the century (Raska, E. and Saar, J.) Crime and criminology at the end of the century. Tallinn: Estonian National Defense and Public Service Academy, 8-20

Registreeritud kuriteod 2003-2008. 2009. Kuritegevus Eestis 2008 ja lisad. Justiitsministeerium. <http://www.just.ee/39930> 19.02.2009

Kuritegevus Eestis 2008 Justiitsministeerium. 2009. Kuritegevus Eestis 2008 ja lisad. www.just.ee/39930 20.02.2009

Liiklusohutus: Euroopa tegevusprogramm annab jätkuvalt häid tulemusi – eesmärk säästa Euroopa maanteedel 25 000 inimelu on saavutatav 2010. aastal. 2007. Euroopa portaal. http://ec.europa.eu/eesti/press/press_releases/27_04_2007_press1_tee2_et.htm 10.04.2009

Liiklusohutusprogramm. 2006. Joobes juhtimise eest kriminaalhooldusele määratud isikutele. Kasutamiseks Eesti Justiitsüsteemis.

Liiklusseadus. 14. detsember 2000. RT I 2009, 19, 114.

Liiklusõnnetused joobes mootorsõidukijuhtide osalusel. 2009. Manteeamet. <http://www.mnt.ee/atp/?id=3733> 10.04.2009

Markina, A., Saar J. 2007. Vangide arv Eestis 1991-2005 ja selle vähendamise karistusõiguslikud ja kriminoloogilised alused. Projekt viidi TÜ Õigusinstituudi kriminoloogia uurimisgrupi poolt läbi ajavahemikul 01.06.2005-31.12.2006

Роль законопроектов как проводника норм: анализ и прогноз. 2001. Государственная Дума. Перевод с английского по Evaluation of legislation: Proceedings of the Council of

Europe 's legal cooperation and assistance activities (2000—2001). Council of Europe Publishing. http://www.duma.gov.ru/index.jsp?t=pravupr/ocenska_zak/11.html 10.04.2009

Общественная правозащитная организация „Гражданский контроль“ Обзор Законодательства Скандинавских стран по Службе Пробации (уголовному надзору). Права Человека. 2005.

Riigikohus: joobeseisundis autot juhtinult sõiduki konfiskeerimine on põhiseaduspärane. 2008. Eesti Vabariigi Riigikohus. <http://www.nc.ee/?id=921> 10.04.2009

Saar J., Markina A., Ahven A., Annist A., Ginter J. 2002. Kuritegevus Eestis 1991 – 2001. Crime in Estonia 1991 – 2001. Tallinn: TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.

Saareväli, M. 2004. Joobeseisundi tuvastamise kui sündi sisaldava menetluse kohasus kehtivas õiguskorras [Diplomitöö] Juridica, 6, 383 – 392

Sanders, A. 1995. Kuritegevus ja Sotsiaaltöö. Raamatus Sotsiaaltöö teooria ja praktika (toim R. Kreem), 366-376. ESKL/ OÜ Greif.

Справочник по безопасности дорожного движения http://www.madi.ru/spravochnik/part3_8_3.html 30.01.2009

Tammiste, B., Ahven, A. ja Kruusement, A. 2008. Joobes sõidukijuhtimise eest kriminaalhooldusele suunatud isikute liiklusohutusprogrammis osalemise tulemuslikkuse analüüs 2. Justiitsministeerium. <http://www.just.ee/39378> 10.04.2008

Vanglate ja kriminaalhoolduse aastaraamat 2007. 2008. Tallinn: Justiitsministeerium

Viinamäe A. XII. 1995. Sotsiaaltöötaja rollid Kanada korrektsiooni süsteemis. Raamatus Sotsiaaltöö ja praktika (toim R. Kreem), 377-384. ESKL/ OÜ Greif.

Ülevaade liiklusolukorrast aastal 2007. 2008. Maanteeamet.
<http://www.mnt.ee/atp/?id=3734> 10.04.2009

Yu, J., Chin E. P. ja Clark L.P. 2006. Alcohol addiction and perceived sanction risks: Detering drinking drivers. *Journal of Criminal Justice*, 34, 165-174.

LISAD

Lisa 1. Kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste intervjuu küsimused

1. Mitu korda olete karistatud joobeseisundis sõiduki juhtimise eest?
2. Mitu korda olete vangistust kandnud joobeseisundis sõiduki juhtimise eest?
3. Mitu korda on kohus määranud Teile kriminaalhooldust ?
4. Kuidas Teie osalesite oma hoolduskava koostamisel? Andke oma hinnang kümne palli skaalal

(väga aktiivselt) 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0 (ükskõikselt/passiivselt)

5. Kas Te täitsite kõiki hoolduskavast tulenevaid ülesandeid? Missuguseid ülesandeid ei õnnestunud täita? Miks? (mis Teid ülesannete täitmata jätmisel mõjutas?)
6. Kas kriminaalhooldusametnikud aitasid Teil saavutada Teie hoolduskavas püstitatud eesmärgid? (Mida nemad selleks tegid? Mis jäi nende poolt tegemata? Mida peaksid tegema, et aidata Teil hakkama saada?)

Andke kriminaalhooldaja töö kohta oma hinnang kümne palli skaalal

(Suurepäraselt tegi oma tööd ning aitas mind) 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0 (halvasti tegi oma tööd, ei aidanud mind)

7. Mida Teie tegite, et saavutada Teie hoolduskavas püstitatud eesmärgid? Andke oma hinnang kümne palli skaalal, kui suur oli teiepoolne panus teie hoolduskavast tulenevate eesmärkide saavutamiseks?

(Panus oli suur) 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0 (panus oli väike)

8. Kas olete nõus väitega: „Juhul, kui õigusrikkuja ise ei avalda soovi käituda seaduskuulekalt, siis ei aita/suuda seda ka kriminaalhooldus?”
9. Mida on võimalik rakendada või teha Teie suhtes, et vältida sama süüteo toimepanemist teie poolt?

10. Kas olete nõus väitega: mida karmim karistus joobeseisundis sõiduki juhtimise ees, seda väiksem antud rikkumise toimepanemise protsent? Kuidas teile mõjuks karistuse karmistamine?
11. Kas Teie arvates on kriminaalhooldusele allutamine õiglane karistus joobeseisundis sõiduki juhtimise eest või see on leebe/karm? Miks? Mis karistus oleks Teie jaoks mõistlik/õiglane selle rikkumise eest?
12. Kuidas kriminaalhooldus Teile mõjub/mõjus? Andke oma hinnang kümne palli skaalal. Positiivselt 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0 negatiivselt
13. Mis hoiab Teid kriminaalhoolduse alluvuses oleva aja jooksul joobeseisundis sõiduki juhtimisest? (kriminaalhooldusametnikud ja kartus karmima karistuse ees või pigem Teie isiklikud motiivid – soov mitte rikkuda seadust) (ainult kriminaalhooldusalustele)

Kriminaalhooldusametniku intervjuu küsimused

1. Kas olete nõus väitega, et kui õiguserikkuja ise ei soovi seaduskuulekalt käituda, siis teda ei aita kriminaalhooldusametnikud? Põhjendage.
2. Kas olete nõus väitega, et kui karmim karistus joobeseisundis sõiduki juhtimise eest, siis vähem pannakse antud kuriteoliiki toime? Põhjendage
3. Kas Teie arvates kriminaalhooldusele allutamine on õiglane karistus joobeseisundis roolimise eest või see on leebe/karm? Miks? Mis karistus oleks teie arvates mõistlik selle rikkumise eest?
4. Kas kriminaalhoolduse rakendamine soodustab/soodustas seaduskuulekat käitumist? Miks?
5. Kuidas arvate, on selliseid inimesi kelle suhtes on kasutu rakendada kriminaalhooldust, kuna see ei mõju nendele? Kas Teie töö käigus olete nendega kokku puutunud? Kirjeldage neid.